

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/3





JERMAKOV Katalin: Foglalat-sorozat (VII., VIII., XI.) | Katalin JERMAKOV: Mounting series (VII, VIII, XI)

2014, ezüst, csont, ébenfa, toll, korall

Fotó: Varga Gábor György *(Cikkünk a 23. oldalon)*

TARTALOM

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

- 2 **Mestermunkák**
Iparművészeti és tervezőművészeti kiállítás a Pesti Vigadóban (*Szavoszt Katalin, Hefter László*)
- 12 **Geometria**
Kántor József képzőművész és Zakar József keramikusművész tárlata a gödöllői GIM-házban (*Keppel Márton*)
- 18 **Elmozdulások**
Gondolatok Gulyás Judit textilművész Semmelweis szalonbeli kiállítása kapcsán (*Katona Szabó Erzsébet*)
- 23 **Egy kiállítás ékei**
Gondolatok Jermakov Katalin ötvösművész ékszereiről (*Zoltán Tamás*)
- 28 **Szerszámgépektől a taktiliákig**
Illés Csaba ipari formatervező és szobrász pályaképe (*Ernyey Gyula*)
- 34 **Értékkörzés múltban és jelenben**
Beszélgetés Baliga Kornél belsőépítésszel (*Gyürky András*)

ÉRTÉKKÖRZÉS

- 41 **A magyar buszgyártás aranykora**
Finta László (1934–2018) tervezői munkássága (*Scherer József*)
- 46 **Design és identitás**
Az Ikarus nemzetközi sikere (*Szilágyi B. András*)

KÖNYV

- 50 **Objektív kultusz**
„Egy ember, akit még eddig nem ismertünk”. A Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa (III.) (*Margittai Zsuzsa*)

Hírek

CONTENTS

EXHIBITIONS – STUDIOS

- 2 **Masterworks**
Works of industrial and artistic design in Pesti Vigadó (*Katalin Szavoszt, László Hefter*)
- 12 **Geometry**
Artist József Kántor and ceramist József Zakar showing works in the GIM-House in Gödöllő (*Márton Keppel*)
- 18 **Displacements**
Thoughts about textile artist Judit Gulyás's exhibition in the Semmelweis Salon (*Erzsébet Katona Szabó*)
- 23 **Ornaments of an exhibition**
About the jewels of goldsmith Katalin Jermakov (*Tamás Zoltán*)
- 28 **From machine-tools to tactilia**
Career of designer and sculptor Csaba Illés (*Gyula Ernyey*)
- 34 **Safeguarding values in the past and present**
Conversation with interior designer Kornél Baliga (*András Gyürky*)

SAFEGUARDING VALUES

- 41 **Golden age of Hungarian bus production**
László Finta's (1934–2018) designing activity (*József Scherer*)
- 46 **Design and identity**
The international success of Ikarus (*András Szilágyi B.*)

BOOK

- 50 **Objective cult**
„A man we haven't known until now”
Catalogue of the Jókai Collection of the Petőfi Literary Museum (3) (*Zsuzsa Margittai*)

News



A CÍMLAPON:

ANTAL Pál: La Valse (részlet)

2018, papír, C-print, egyedi nyomat, a teljes méret: 100x70 cm
(*Cikkiünk a 2. oldalon*)

ON THE FRONT COVER:

Pál ANTAL: La Valse (detail)

2018, paper, C-print, unique print, full size: 100x70 cm
(*Article on page 2*)

A HÁTSÓ BORÍTÓN:

FELSMANN Tamás: Architectural Heritage No. 1

2018, papír, digitális nyomtatás, 100x70 cm
(*Cikkiünk a 2. oldalon*)

ON THE BACK COVER:

Tamás FELSMANN: Architectural Heritage No. 1

2018, paper, digital print, 100x70 cm
(*Article on page 2*)

Mestermunkák

IPARMŰVÉSZETI ÉS TERVEZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS A PESTI VIGADÓBAN

A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) 2019. május 9-től a Vigadóban látható kiállítást szervezett a nem akadémikus köztestületi iparművész tagok munkáiból. A tárlat mintegy 120 művet mutat be designerek, belsőépítészek, formatervezők, textil-, kerámia-, üveg-, ötvös- és grafikusművészek utóbbi tíz évben készült munkáiból. Az alábbiakban a kiállítás kurátorainak ajánlását közöljük.

A *Mestermunkák* című kiállításra a kiírási feltételek alapján három online elküldendő felvételt vártunk a művészek munkáiról. Ebből választottunk, mindenkitől legalább egy mű bekerült. Mind értékes munka, és magukon viselik a korszak jellemző tulajdonságait.

Huszonnyolc évig tanítottam a Magyar Iparművészeti Főiskolán (a mai nevén Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen), és tanúja voltam annak, hogy az oktatás a gyári tervezésre való felkészítéstől hogyan ment át a kis műhelyekre, műtermekre koncentráló tendenciákig. Az iparművészeti egyetem megtartotta – legalábbis a legutóbbi időkig – ezt a műhely- és gyakorlatcentrikus szemléletét, ami feltétlenül látszik ezeken a munkákon. A tevékenység a designtól eljutott a kézműves alkotásokig. A kiállításon ez a változás jól követhető. Lehet azt mondani, hogy az eredmény jó, illetve rossz, és lehet szeretni vagy nem szeretni; az viszont egyértelmű: ez ma a helyzet. Összehasonlítva a világ más pontjain végbemenő folyamatokkal, a magyar iparművészet

markánsan mutatja a szakma- és műhelycentrikus, technikai ismeretekre építő hozzáállást.

Nem egy-egy alkotónak a saját oeuvre-jére koncentráltunk, hanem ezzel a teljességre törekvő szakmai merítéssel egy olyan képet szeretnénk adni, amit nem lehet nem tudomásul venni. Felmerül a kérdés, hogy amit ma terveznek az iparművészek, milyen igényeket tud kielégíteni – hol a helyük a társadalomban? Úgy vélem, hogy elsősorban az egyediségre és a kuriózumra vágyó közönség igényét elégítik ki. Azt hiszem, mára elmondható, hogy a magyar iparművészet jelen története bizonyos értelemben a kiváltságosok történetévé vált.

Az iparművészeti tárgyak eladási lehetőségei drasztikusan csökkentek, a magyar műtárgy-értékesítés piacára az iparművészet nem jutott be. Az iparművész saját kapcsolati rendszerén keresztül próbálja megtalálni közönségét. Ugyanakkor ezen a kiállításon is vannak tablók, amik már létező, felállított vagy beépített munkákról készültek; az építészek és a művészek dolgoznak, időnként megtaláljuk egymást. Inkább ezek esetlegesége az, ami nyugtalanító. A tervbe vett két szakmai napon találkozásokat szervezünk részben a fiatalabb generáció képviselőivel. A magam részéről vízvázlatot gondolok ezt a kiállítást: keresztmetszetnek, ahonnan a tanulságok levonása után tovább lehet lépni.

SZÁVOSZT Katalin
keramikumművész



BORKOVICS Péter: Ferde hasáb | Péter BORKOVICS: Slanting prism | 2018, rogyasztott üveg, 40x25x8 cm
Fotó: Borkovics Péter

Az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának megbízására, Szávost Katalinnal közösen, mint a nem akadémikus köztestületi tagok képviselői vállaltuk a kiállítás szervezését. Célunk az volt, hogy az a szellemi és gyakorlati ismeretanyag, amely a művészek munkáin keresztül tükröződik, valamint gondolkodásuk, mindennapi tevékenységük, tervezői hozzáállásuk minél szélesebb körben nyilvános legyen. Fontosnak tartom, hogy ezen a kiállításon a kultúra, a gazdaság, a kereskedelem szereplői és az érdeklődők is lássák, tapasztalják, érezzék, hogy az iparművészeti tevékenység figyelmet érdemlő és igénylő művészeti ág, amely jelentősen befolyásolja tárgyi, környezeti és érzelmi kultúránkat, valamint életünk minőségét. Azt kívántuk bemutatni, hogy ezeket az elismert életművekkel rendelkező mestereket a mai viszonyok között milyen iparművészeti feladatok foglalkoztatják. Felhívásunkat is ennek megfelelően fogalmaztuk meg: „...az utóbbi tíz évben készült, olyan megvalósult munkákat várunk, amelyek építészethez, külső és belső környezetünk alakításához, a jelen új megközelítéseihez kötődnek. Várjuk a belső készítésből fakadó, saját kezdeményezésű, a megszokottal szembeni egyedi

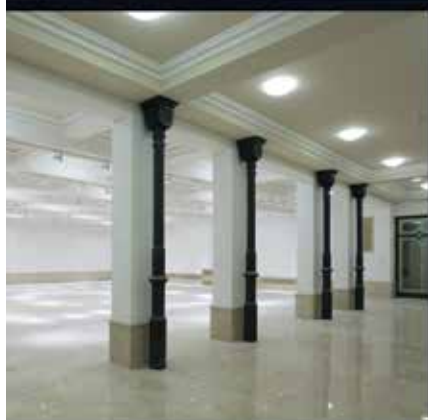
stúdiómunkákat, amelyekben az egyéni formaalakítás sajátos technológiához, struktúrákhoz, motívumokhoz, anyagfelhasználásokhoz kötődik. Olyan munkákat is kiállítunk, amelyek nem feltétlenül alkalmazott művészeti tárgyak, hanem különböző anyagok sajátosságaiból kiindulva képzőművészeti vonatkozásúak; találkozások az ismeretlennel, és ettől lehetnek izgalmasak.” A 113 nem akadémikus köztestületi tagból 74-en jelentkeztek 210 munkával, ebből 120 alkotást állítunk ki. A kiállításon hangsúlyosan vannak jelen építészeti, formatervezői, grafikai, kerámia-, porcelán-, ötvös-, textil- és üvegmunkák. Ennek a kiállításnak szakmai népszerűsítő célja is van. 2017-ben a Műcsarnokban volt egy jelentős iparművészeti bemutató az MMA úgynevezett Nemzeti Szalon sorozatában (*Körülöttünk – Iparművészeti és Tervezőművészeti Nemzeti Szalon*, 2017. április 22. – augusztus 13.), majd 2018-ban Pécsen (*Támogatott művek az iparművészetben*, Zsolnay Negyed, m21 Galéria, 2018. szeptember 14. – október 8.). Ebbe a sorba illeszkedik ez a kiállítás is. Véleményem szerint a művészeknek kötelességük, hogy időnként kiálljanak műveikkel az emberek elé, színt kell vallaniuk hitükről, gondolataikról, szakmai elkötelezettségükről



KECSETI Gabriella: Rusztikus öltözék
 Gabriella KECSETI: Rustic attire
 2015, len, egyéni kötés és horgolás
 Fotó: Kecseti Gabriella



ANTAL Pál: La Valse
 Pál ANTAL: La Valse
 2018, papír, C-print, egyedi nyomat, 100x70 cm



Pesti Vigadó hatodik és ötödik emeleti kiállítóterem közlekedővel és öntöttvas oszlopjával

Gothárd Erzsébet belsőépítész, Medveczky & Gothárd Kft.



GOTHÁRD Erzsébet: Pesti Vigadó – a rekonstrukció fotóanyaga | Erzsébet GOTHÁRD: Pesti Vigadó – photo documentation of the reconstruction 2008–2013

Fotó: Szöllősi Mátyás



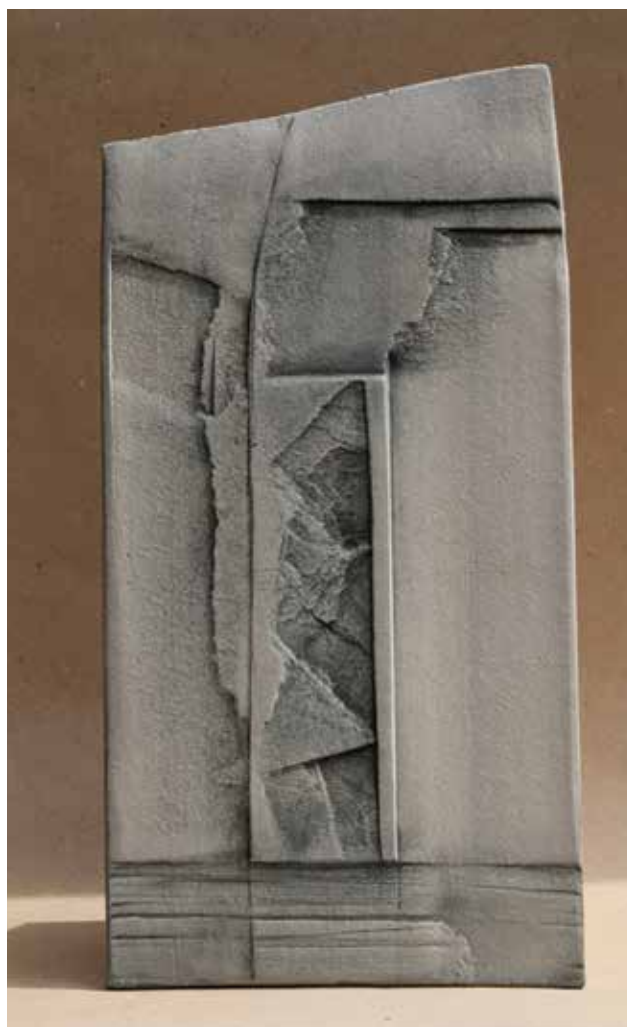
HEGEDŰS Andrea: Üvegtextil panel | Andrea HEGEDŰS: Glass textile panel | 2015, laminált üveg, textil, 80x200 cm

Fotó: Hegedűs Andrea



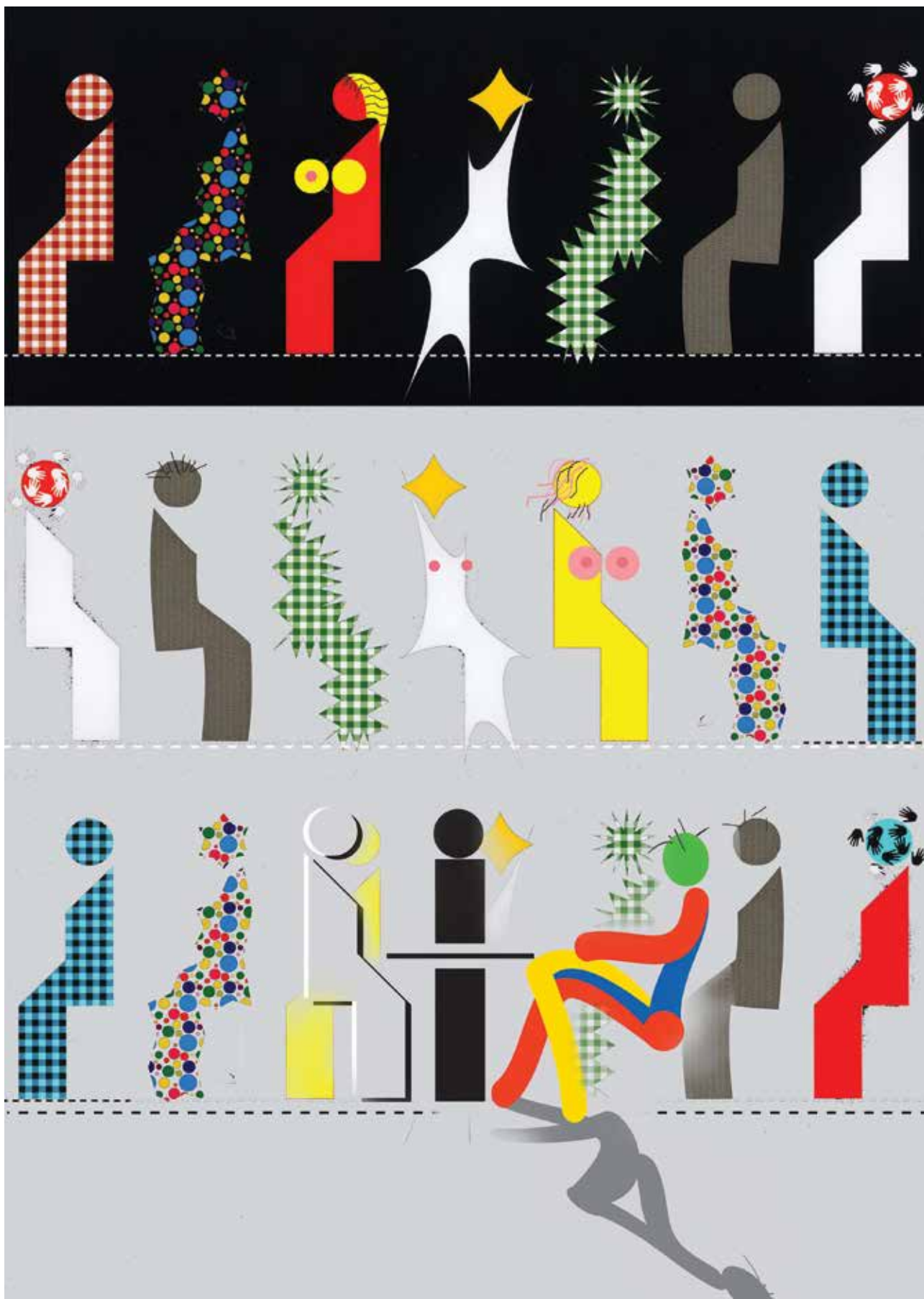
KECSKÉS Ágnes: 1914+ | Ágnes KECSKÉS: 1914+
2014, festett hernyóselyem, 200x180 cm

Fotó: Neumann Ildikó



MINYA Mária: Emlék I. | Mária MINYA: Memory I
2013, fémsókkal színezett finom samott,
egyedi formálás, vegyes technika, 36x19x0,8 cm

Fotó: Izsák Éva



MOLNÁR Gyula: We are different | Gyula MOLNÁR: We are different | 2018, papír, digitális print, 100x70 cm



ROZMANN Ágnes: The harmony of silence – Homage to John Cage (A csend harmóniája – John Cage emlékére)

Ágnes ROZMANN: The harmony of silence – Homage to John Cage

2015, papír, vegyes digitális technika, 100x70 cm

vagy éppen gyarlóságukról, vállalva a felhasználók és a kritika megnyilvánulásait.

Az iparművészet és tervezőművészet jelen van mindennapi életünkben, eszközkultúránk alakításában. Változik a környezetünkhöz, eszközeinkhez való viszonyunk, sőt egy adott tárgy esztétikai minőségéről vallott felfogásunk is. Felelősek vagyunk a tárgyak vizuális megjelenéséért, mert az jelentősen befolyásolja egy iparművészeti alkotás használati értékét, használati teljesítményét, használati kapcsolatait és versenyképességét is. Új termékekre, új tartalmi és formai megközelítésekre van szükség. Bármennyire kötődünk is a tegnaphoz, az esztétikum, a technológia, a funkció viszonylataiban korszerűnek kell lennünk. Természetesen az iparművészetben a hagyomány is kaphat olyan új tartalmakat, formákat, amelyek előremutatóak.

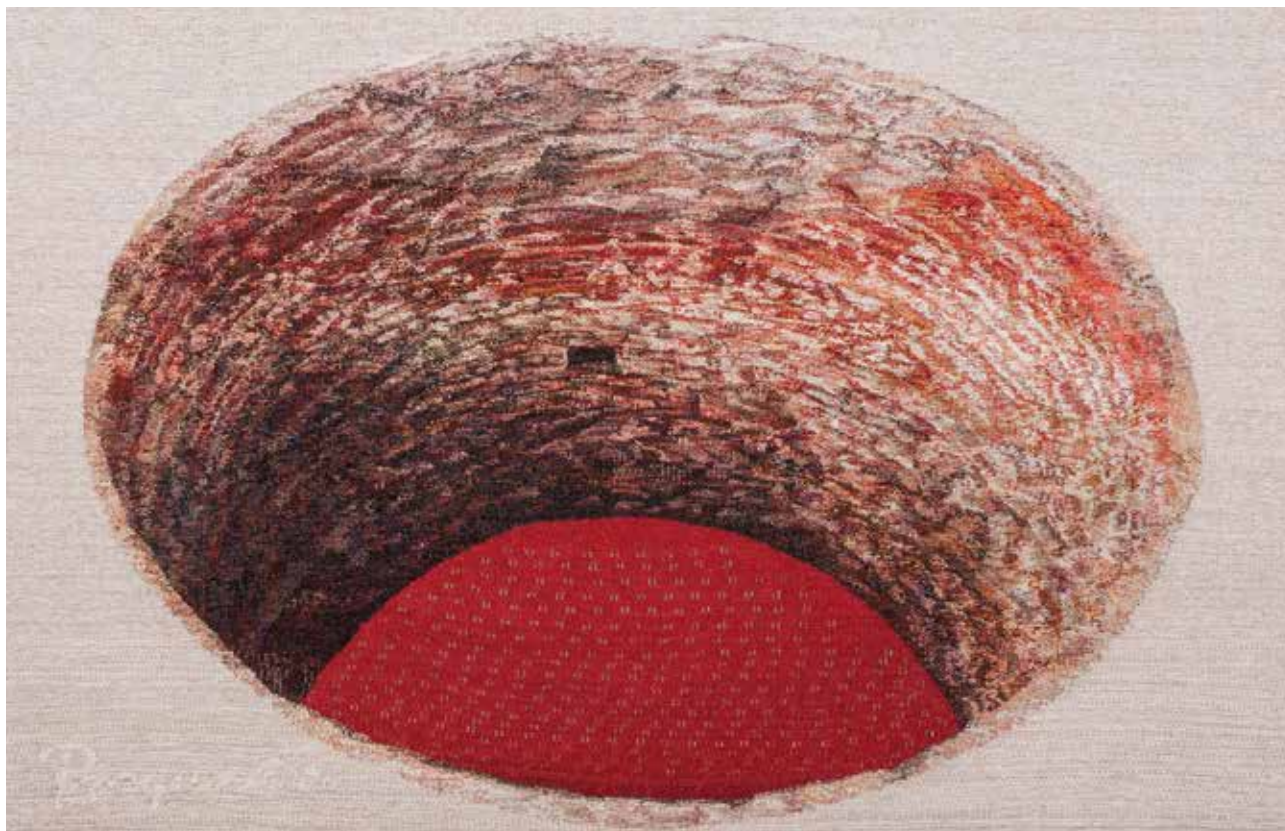
Az iparművészeti tervezés több mint kreatív ötletelés. A művésznek a megoldási lehetőségeken túl foglalkoznia kell filozófiai, pszichológiai, erkölcsi és érzelmi kérdésekkel is. Meg kell keresnie a feladat hangsúlyos elemeiből a használathoz kötődő szellemi és racionális (gazdasági, kereskedelmi, technológiai) támpontokat, és azok gyakorlati alkalmazásának lehetőségeit. Foglalkoznia kell a tervezendő feladat korábbi megoldásaival, a korszerű anyag kérdésével, a rendeltetéssel – hogy alkalmas legyen a funkcióra; a nyitottság, a variálhatóság és a mobilitás szempontjaival. Foglalkoznia kell továbbá a tartósság, az avulás problémáival. A feladat megoldásának ki kell térnie a szokásos megjelenések felülírására, az eltérő igények követésére, valamint a létrejövő termék használati értékének megteremtésére.



SISA József: Stációk IV. | József SISA: Stations IV

2017, vörösréz, rekeszszománc, 13x13 cm

Fotó: Sisa Balázs



PASQUALETTI Eleonóra: A kút | Eleonóra PASQUALETTI: The well | 2017, textil, haute lisse, 87x118 cm

Fotó: Olajos Ilka



POLYÁK János: Környezetmintázat – Házam

János POLYÁK: Environment pattern – My house

2018, kézzel épített, színezett és festett samottmassza, 21x17x19 cm

Fotó: Polyák János



TIHANYI Zsuzsanna: Sebezhetetlen

Zsuzsanna TIHANYI: Invulnerable

2015, kőagyag, egyéni technika, magasság: 35 cm

Fotó: Tihanyi Zsuzsanna



ZELENÁK Katalin: Egy fragmentum metamorfózinga

Katalin ZELENÁK: Metamorphosis of a fragment

2017, gyapjú, selyem, pamut, francia gobelin, 160x150 cm

Fotó: Kocsor László

Ezt a kiállítást a különböző szakterületek párbeszédének is tekintem, és azt is várom, hogy felerősödjön a felelős, minőségi, kritikai hozzáállás, amire szerintem minden alkotónak szüksége van. Reményeim szerint ez a kiállítás a különböző művészeti ágak képviselőit összehozhatja, az alkotók egymásra jobban odafigyelve, személyes kapcsolatokat építve, a saját művészetüket, művészeti területüket gazdagíthatják. Ennek hasznosságát, az építészeti üveghez, a restaurátori munkáimhoz, az iparművészeti galériát (Hefter Galéria, Pannonhalma) alapító és működtető tevékenységemhez kapcsolódva, nap mint nap tapasztalom.

A kiállítás időtartama alatt szakmai napokat rendezünk. Meghívunk gazdasági szakembereket, művészeti vonatkozásokra odafigyelő építészeket,

művészeti ágak képviselőit, galériákat, várunk továbbá mindenkit, aki az iparművészet iránt érdeklődik. Szeretnénk feloldani a generációs különbségekből fakadó elszigeteltségeket is, ezért igyekszünk minél több fiatal alkotót is bevonni, köztük az MMA ösztöndíját elnyert tervezőket is.

HEFTER László

üvegművész

(Mestermunkák. A Magyar Művészeti Akadémia nem akadémikus tagjainak kiállítása. Pesti Vigadó, Budapest, 2019. május 9. – június 19.)

A cikk képanyagát az MMA Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozata bocsátotta rendelkezésünkre.

Geometria

KÁNTOR JÓZSEF KÉPZŐMŰVÉSZ
ÉS ZAKAR JÓZSEF KERAMIKUSMŰVÉSZ
TÁRLATA A GÖDÖLLŐI GIM-HÁZBAN

Clairvaux-i Szent Bernát, a középkori egyháztörténet egyik nagy hatású szellemi vezetője *A megfontolásról* című értekezésében írja: „Mi az Isten. Ő a hosszúság és szélesség, magasság és mélység.”

A görög eredetű *geometria* szó szerinti jelentése a „föld mérése”. Az ókori Egyiptomban, ahonnan az antik görögök átvették ezt a tudást, a Nílus évente elárasztotta a folyópartot. A medréből kilépő folyó által elöntött földeken érvényét veszítette a telkek és a mezőgazdasági területek rendezett jelölése. Az évenkénti árvíz jelképezte az egyiptomiak számára a vizes őskáosz ciklikus visszatérését, aminek elvonulásával kezdődhetett meg a határok újradefiniálása és újjáépítése. Ezt a munkát geometriának, vagyis a „föld mérésének” nevezték, és a rend alapjainak helyreállításaként, valamint a földön uralkodó szabályszerűségek érvényre juttatásaként tekintettek rá. Minden évben a mért területek kissé eltérőek lennének a féktelen természet törvényszerűségeinek következtében, ezáltal a szabályokra épülő emberi rendszer felbomlana, amit a földterületek aránytalan és évenként ingadozó felosztása tükrözne. Az egyiptomiak számára tehát a síkba fektetett derékszögű területeknek fizikai, metafizikai és társadalmi dimenziói voltak. A „föld megmérésének” tevékenysége, vagyis a geometria a változtathatatlan természeti törvények tudományának alapjául szolgált, ami a négyzet, a háromszög és a kör mértani alakzatainak archetípusaiban öltött testet. Az



ZAKAR József: Az utolsó malom | József ZAKAR: The last mill
2014, porcelán, fa, redukciós égetés
Fotó: Kárász Karolina

ókori görögök első ízben az antik kultúrák között a geometria iránti ösztönös lelkesedésükben a síkidomok térbeli megfelelőiről, a mértani testekről úgy hitték, hogy a természeti világ minden megjelenése leírható és visszavezethető ezekre a formákra. Megkezdődhetett a



ZAKAR József: Pillér | József ZAKAR: Pillar | 2014, kőcserép, ponthegeesztett vas, redukciós égetés
Fotó: Zakar József

geometria mai napig tartó tanulmányozása az emberiséget meghatározó valóság értelmezése céljából, a kiterjedés mennyiségi és viszonyítási kapcsolatának rendszerbe szervezésével. Ahogyan a bevezetőben megidézett középkori hittudós, több száz év távlatából, a létértelmezés szempontjából döntő fontosságú kérdésre a matematika térbeli törvényszerűségeinek allegóriájával válaszol, mennyire érvényes jelen korunkban, hogy a világot felépítő alkotóelemek vizuális modelljének megalkotásához a részecskék és mintázatok egymással összekapcsolt, folyamatosan átalakuló energiamezőinek mátrixát tételezzük fel.

A kiállítás, amelynek hívószava és forrástartománya a *geometria*, kísérletet tesz két kortárs alkotó megközelítésében értelmezni az egyetemes rend metaforájának szemmel látható megnyilvánulásait.

Kántor József és Zakar József képzőművészeti alkotásai egymással párbeszédet folytatva a sík és a tér dimenzióinak dialógusában a geometrikus absztrakció nyelvén szólaltak meg. Jóllehet mindkét alkotó művészeti tanulmányaiból és hivatásos képzettségéből fakadóan az alkalmazott művészetek fundamentumára építkeznek, mégis az elmúlt bő egy évtizedben szükségét érezték, hogy autonóm képzőművészeti munkákkal, festményekkel és térplasztikákkal lépjenek a nyilvánosság elé. A két alkotót egy generáció választja el egymástól, mindazonáltal szemléletmódjuk közös

metszőpont irányába közelít, amennyiben az idősebb művész modern programvezérelt automatizmusban, az ifjabb pályatárs archaizáló, letisztult formakultúrában igyekszik megragadni az univerzálissá merevített időtlenséget. Ezt a vezérelvet szemléletesen érvényesítette a kurátor, Hidasi Zsófi tervezőművész, amikor az eltérő dimenziókban otthonosan mozgó két alkotó egyforma szerkezetű és felépítésű műtárgyait egy kompozícióba összeállítva mutatta be. A Gödöllői Iparművészeti Műhely (GIM) központi kiállítótere melletti helyiségben Zakar József *Az utolsó malom* című, elemi struktúrára redukált fényes porcelánépülete fekete posztamensre állítva uralta környezetét, míg a falon Kántor József *Erdő* című táblaképén mértani formákká stilizált növényi vegetáció meleg színtónusaival emelkedett ki a fekete háttérből. Noha az egyik tárgy a kiterjedés harmadik dimenziójában nyerte el értelmét, míg a másik mű a síkban vált vizuális élménnyé, mégis szervesen összekapcsolta őket a kizárólag vertikális, horizontális és diagonális felépítés mindenben uralkodó geometriai rendszere. Nemcsak ebben a teremben rímeltek egymással az alkotások, tetten érhető volt az összhang a GIM-ház nagytermében is, ahol az északnyugati falon kapott helyet két kompozíciósorozat. Kántor József *Társas I–II.* című olajképeihez csatlakoztak Zakar József *Válaszút előtt I–III.* című kőcserép síkplasztikái, amelyek a kiegészítő színpárok felhasználásával az



ZAKAR József: Architektúra III. | József ZAKAR: Architecture III
2014, kőcserép, ponthegeesztett vas, oxidációs égetés, 1280 °C
Fotó: Zakar József



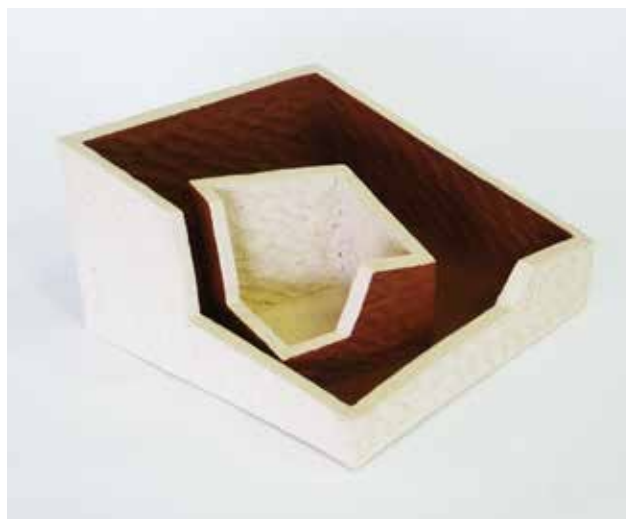
ZAKAR József: Labirintus | József ZAKAR: Labyrinth
2010, kőcserép, oxidációs égetés
Fotó: Zakar József

arany metszés szabályából levezethető szerkesztés tömegalkotó hatásában mutatnak rokonságot. Zakar József sorozata izoláltan volt jelen a talapzatra állított kőcserép plasztikák között, amely a kerámiaszobrok esztétikai funkcióját az installálás következtében nyerte el a zárt falszakasz rendhagyó dimenziójában. Kántor József vászonképeinek hangsúlyos átlós vonalrendszere viszont azzal az optikai illúzióval lép át a síkon, amelyben az akromatikus háttér előtt vibráló számos metszéspont a gúla axonometrikus képét idézi meg. A két művész kompozíciója ezáltal a térkép és a terepasztal folyamatosan egymásba transzformáló bizonytalanságában kereste szilárd viszonyítási pontját.



ZAKAR József: Rom I. | József ZAKAR: Ruin I
2014, kőcserép, oxidációs égetés, 1280 °C
 Fotó: Zakar József

A hosszanti kiállítótér középtengelyének falszakaszát uralta a *Vörös áradat* című háromrészes műtárgycsoport, amely absztrakt expresszionizmusával feloldani látszott a többi alkotás szigorú hard-edge irányzatú formaképzését. A tudatos rendet megtestesítő és a tartalmi közlést mellőző gépiesen tökéletes, szerkezetelvű ábrázolásmódon lágyít a pszichikai önkifejezés közvetlensége, amely a vörös színtónusok egymásra épülő áttűnéseinek hömpölygő gesztusával a festés folyamatának meditatív átéléséről tanúskodik. Kántor József kifejezésmódja a vonal és a kontúr interferenciájának észlelésére fókuszál, mert mindkettő ugyanannak a geometriai formatartalomnak a hordozója.



ZAKAR József: Rom II. | József ZAKAR: Ruin II
2014, kőcserép, oxidációs égetés, 1280 °C
 Fotó: Zakar József

Kántor József ebben az esztendőben tölti be 70. életévét, akinek hosszú alkotópályája az iparművészet különböző szakágaitól a képzőművészet számos műfajáig gazdag életművet ölel fel. Textiltervezői munkásságának megvalósult alkotásaiban és egyéni törekvéseinek autonóm festményeiben mindazonáltal karakterisztikus vizuális kapcsolódási pontokat jelent a ritmikus mintázatok és izolált motívumok szerteágazó variációinak kiaknázása. Központi helyet foglal el képi világában a zömök szárvastagságú szabályos háromszögben végződő nyíl, amely tipográfiai szimbólumként a mutató kéz absztrahált motívuma, ugyanakkor a dinamikus iránymutatás spirituális és univerzális jelképe. Azonos témában készült variációi a koordináta-rendszerben helyüket kereső vektorok állandó vibrálásának láncolatai, amelyek irányuk, állásuk és nagyságuk különbözősége folytán egy kompozíciós egységbe rendezve az idő negyedik dimenziójának szubatomi kiterjedését modellezzik.

Zakar József a pályája elején járó szilikátművész, aki kifejezésmódjának egyéni hangvételét a magastűző égetés technológiai eljárásában találta meg. Kitüntetett figyelmet szentel kőcserép tárgyak előállításának, a GIM-házban kiállított alkotásainak legtöbbje is ebből az alapanyagból készült. Kőcserepet készítettek már az ősi kínaiak is a késő bronzkorban, de mai napig alkalmazott megmunkálási technikája az újkor hajnalán virágzott. Kivételes keménysége és jellegzetes mázbevonata hamar felkeltette a művészi szilikátipari tervezők figyelmét, de mostanáig kevesen adták fejüket a kőcserépben rejlő művészi lehetőségek mélyreható tanulmányozására. Zakar József munkáinak formaképzését prehisztorikus tömegalkotás és archaikus megjelenés jellemzi, ami redukált léptékű megalitokban, alapszerkezetre visszabontott architektonikus térelemekben és kezdetleges mértani ismétlődések lenyomataiban ölt testet. A *Labirintus* és a *Rom* című kompozíciók egy letűnt kor régészeti maradványainak pseudo-kövéletei



KÁNTOR József: A fény háza | József KÁNTOR: The house of light | 2010, olaj, vászon
Fotó: Kántor József



KÁNTOR József: Társas I–II. (fent) és ZAKAR József: Válaszút előtt I–III.
József KÁNTOR: Jointly I–II (above) and József ZAKAR: On the horns
of a dilemma I–III
2010, olaj, vászon; 2012, kőcserép, oxidációs égetés, 1260 °C
Fotó: Szesztay Csanád



Geometria című kiállítás (részlet). Az előtérben ZAKAR József: Rom I.,
a falon KÁNTOR József: Vörös áradat I–III.
Exhibition photo of 'Geometry'. In the foreground: József ZAKAR: Ruin I,
on the wall: József KÁNTOR: Red flood I–III
GIM-ház, Gödöllő, 2019
Fotó: Szesztay Csanád

és apokrif leletei, amelyek a hajdani civilizációkban magától értetődő természet és kultusz harmóniájáról tudósítanak. Az első pillantásra komplexnek tűnő térszerkezetek elemi mértani idomokból kapcsolódnak minden esetben aszimmetrikus és konkáv testekké, ahol a felületeket szabálytalan sokszögű lapok alkotják, és csonkított alakzatok gátolják, hogy az erővonalak a tömeg határain belül koncentrálódjanak. A kiegyensúlyozatlan forma és a kiegyensúlyozott tartalom feszült ellentmondása az emberi létezés örök paradoxonja, amelyben szintézist teremteni



Geometria című kiállítás (részlet). Az előtérben ZAKAR József: Erőd
The showing 'Geometry' (exhibition photo). In the foreground:
József ZAKAR: Fortress
GIM-ház, Gödöllő, 2019
Fotó: Szesztay Csanád

az absztrakció egyetemes és időtlen eszköztárával kísérlehetünk meg.

A modern erőter-elmélet és hullámmechanika korszerű tudományos megfigyelései számos egyezést mutatnak az ősi eredetre visszavezethető geometriai harmónia világrendteremtő modelljének teóriájával, amely a mintázatok összefonódó szerkezetének alaptételén nyugszik. Jelenleg a tudományban általános elmozdulást tapasztalunk attól a feltételezéstől, hogy az anyag alapvető természete a részecskék és kvantumok különálló vizsgálatával érthető meg, mert egyre bizonyosabb annak az elképzelésnek a helytállósága, hogy az anyagi világ alapvető jellege csak a mögöttes mintázatokon keresztül ismerhető meg. Platón a geometriát és a számokat tekintette a filozófia nyelvének, lényegileg legredukálhatóbb építőelemeinek, Kántor József és Zakar József képzőművészek az esztétika vizuális jelrendszerét választották a közlésmódjuk esszenciáját visszaadó legkomfortosabb médiumának.

KEPPEL Márton
művészettörténész

*(Geometria. Kántor József és Zakar József kiállítása.
Gödöllői Iparművészeti Műhely Alkotóháza, Gödöllő,
2019. március 9. – április 28.)*

A szöveg a kiállításon elhangzott megnyitóbeszéd szerkesztett változata.

Elmozdulások

GONDOLATOK GULYÁS JUDIT
TEXTILMŰVÉSZ SEMMELWEIS
SZALONBELI KIÁLLÍTÁSA KAPCSÁN

Nagy Sándor, a múlt századfordulón létrejött gödöllői művésztelep emblematikus tagja írta a következőket: *„Így szemlélődve érezték azt a delejes nagy kapcsolatot, amely gondolatukat húzta fel a végtelenbe, de talányként állt előttük, hogy hogyan tud ez az érzés erőre kapni a földi anyagban.”*¹

Ez az idézet olyankor jut eszembe, amikor az anyag gazdag és változatos lehetőségeit, törvényszerűségeit alkalmazva a művész olyan üzenetet közvetít a nézőnek, amit csakis ő maga tud elmondani: átszűrni személyiségén, saját látásmódján, érzékenységén. A kapcsolat, amely az alkotóművész révén az égi erőter, a múlt lenyomatai és a szemlélő között jön létre, láthatóvá tesz olyan tartalmakat, amelyek csak az alkotó egyéni látásán, érzésein, sajátos eszközein keresztül tárulhatnak fel.

Gulyás Judit gazdag és változatos életműve állandó kíséret a természeti lét isteni tartalmának, éteri minőségének feltárására az anyag segítségével, a textilanyag által. 2019-es *RétEgek* című kiállításán két műcsoportot mutatott be legújabb munkái közül: papírmunkákat és hand-tufting technikával (kézi tűzéssel) készült falikárpitokat.

A papír mint a textilanyag egy másik minősége – mondhatni, állapota – ugyanolyan kreatív lehetőségeket nyújt egy textilművész számára, mint a szál, Gulyás Judit évek óta újírtásra inspiráló egyéni utakon keresi mondanivalójának kifejezési formáit. Újabb munkáin fontos szerepet tölt be a kék szín, melyet lendületes festői gesztusokkal visz fel a saját maga által manipulált, domborított fehér papírfelületre. Ugyanakkor olyan

finomsággal is dolgozik, ami transzcendens dimenziók felé viszi a gondolatot (*Vizem, Érintések* sorozat stb.). Néha felsejlenek a finom tűszúrásos technikával készült textúrák, melyeket a régebbi papírkollázsain is alkalmazott.

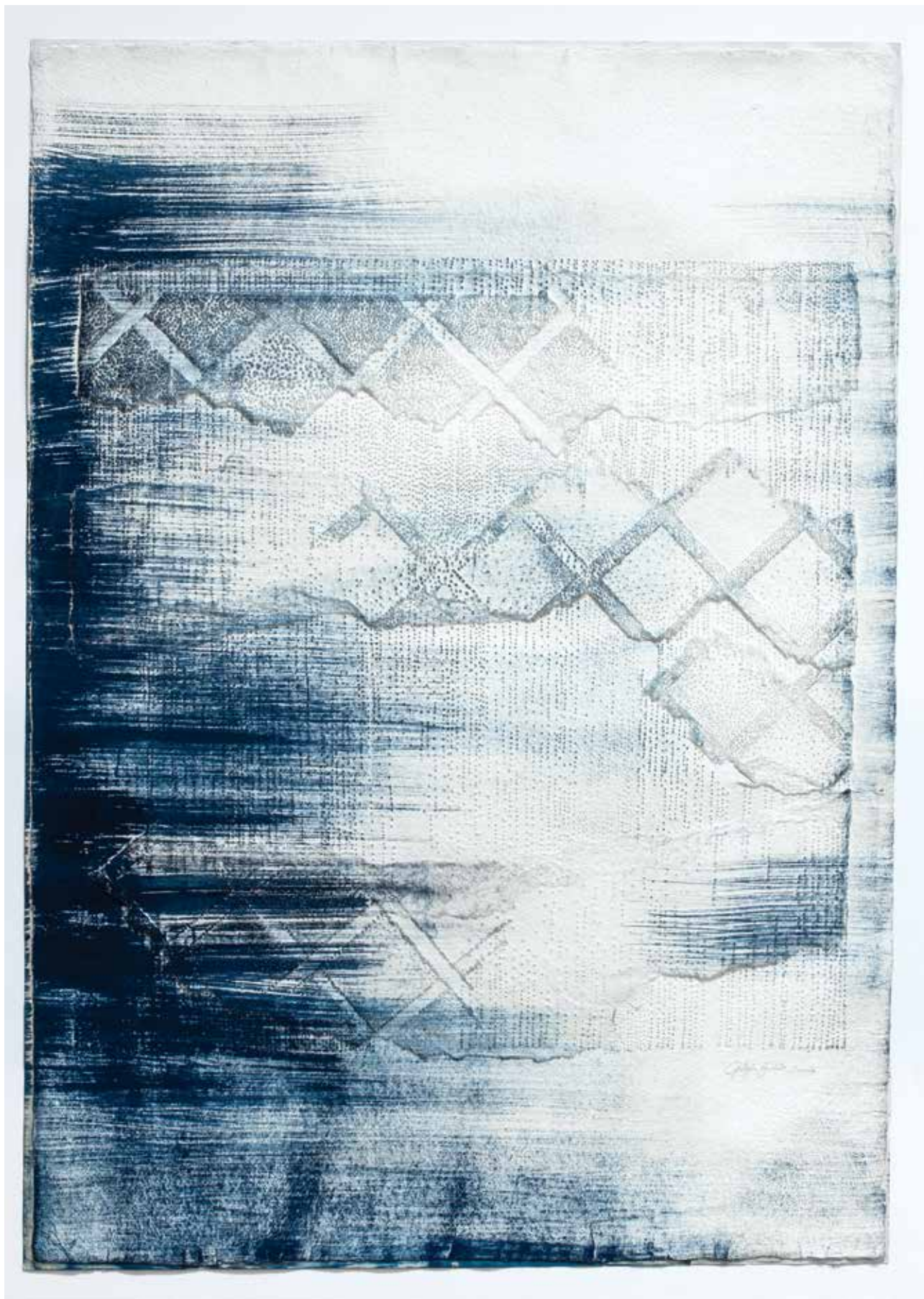
A kiállítás fő művei az *Elmozdulások I–VII.* (hand-tufting technikával készült kárpitsorozat), amelyek először szerepeltek együtt, hiszen alig néhány hónapja fejezte be őket. Kivitelezésük közben a művész felhasználta mindazt a tudást és tapasztalatot, amelyet ezen a szakterületen évtizedek alatt szerzett meg.

A kárpitokról a művész a következő gondolatokat osztotta meg a nézővel:

„*Elmozdulások I.*: A textilen a kékes árnyalatú vonalritmus kétrétegű mintarendszerként jelenik meg.



GULYÁS Judit: *Vizem* | Judit GULYÁS: *My endless water*
2019, papír, domborított és festett, egyéni technika, 50x70 cm
Fotó: Gulyás Judit



GULYÁS Judit: Érintések II. | Judit GULYÁS: Contacts II
2019, papír, domborított és festett, egyéni technika, 120x80 cm
Fotó: Ignácz Adrienn

Plasztikailag, kézzel nyírott formában, a vonalritmustól különböző organikus vonalrendszer is jelen van, szinte észrevétlenül. Számomra ez jelkép, mennyire nem függünk a földi dolgoktól, lelkünk szinte láthatatlan pályákat jár be, miközben a látható valóságban létezünk.

Az *Elmozdulások II.* című munkán a beszövött mintázat szinte pontos mása plasztikusan eltolódva jelenik meg kézzel nyírva a textilen. Amikor a lélek és a test összhangban van, akkor is van leheletnyi fáziskésés, mert a kettő nem egy. A test – lélek – szellem együtt mozog, ám finom eltolódásaik életünk részei, ezek egyensúlya fontos számunkra.

Az *Elmozdulások III.* című alkotás ugyancsak a kézi nyírás plasztikus nyelvén tükrörszimmetriában ismétli a mintázatot. *Sursum vivere*, azaz *fölfelé élni*, amikor nem a valóság húz le, hanem a fenti, magasabb szellemi régiók tükröződnek *lent*, azaz életünkben.



GULYÁS Judit: Elmozdulások I. | Judit GULYÁS: Displacement I
2018, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), 200x100 cm
Fotó: Ignácz Adrienn

Egyértelmű erőterek, az égi és földi rezgések oda-vissza játéka figyelhető meg az *Elmozdulások IV.* textilen. A kék-fehér tisztségében biztosak lehetünk: isteni kapcsolódásról és nem zavaró szellemi tartalmakról van szó.

Elmozdulások V. Amikor mélység és magasság összeér, a kék-fehér finom színátmenete olyan átjárható szférát jelent, aminek ritkán vagyunk tanúi, de nagy kincs az életünkben: a szentség pillanatai, Isten jelenléte.

Elmozdulások VI. Akár imának is nevezhetném ezt a képet, a felfelé törekvő égi kapcsolódás lágy hullámai egyre feljebb, egyre fehérebb közegben folytatják a térben spirális útjukat; a spirál a legősibb szimbólumokban is a fejlődés, növekedés iránya.

Az *Elmozdulások VII.* című textilnek akár az öröm címet is adhatnám, lendületes hullámok mozognak egymáson, a kék szín valóságos, ismétlődő szekvenciái egy könnyed égi vibrálással (kézi, plasztikus nyírással megjelenő hullámokkal) vannak összhangban.”

Gulyás Judit 1990-ben, a Magyar Iparművészeti Főiskolán – textil szakon – szerzett diplomát, majd mesterdiplomát, az utóbbit hand-tufting technikával készített egyedi szőnyeggel. Hazánk első hand-tufting tervezője, és a műfaj megújítójaként tevékenykedik azóta is. Doktori iskoláját 2004 és 2006 között a Magyar Iparművészeti Egyetemen végezte. Kutató és kísérletező szellemiségű művész, alkotóművészete középpontjában főként a textil- és papírművészetben kifejtett tevékenysége áll. Textilművészként elsősorban kézi szövött, autonóm szemléletet tükröző, egyedi szőnyeget és faliképeket készít, melyek az adott építészeti és belsőépítészeti térrel összhangoltak, de egyediségükkel – szabálytalan alakzataik, mintázataik, fakturális megoldásaik és dekoratív színviláguk révén – a tér önálló látványelemei is egyben.



GULYÁS Judit: Elmozdulások II. (részlet)
Judit GULYÁS: Displacement II (detail)
2018, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), a teljes méret: 200x100 cm
Fotó: Ignácz Adrienn

Számos újítását díjazták belföldön és külföldön, talán legjelentősebb közülük a 2004-ben megítélt Magyar Formatervezési Díj.

A textilművészet műfajában tevékenykedő kollégák közül azon kevesek közé tartozik, akik a szakma elméleti kérdéseivel és népszerűsítésével is foglalkoznak. Évekig a Magyar Televízió külső munkatársaként, iparművészeti szaktanácsadóként dolgozott, design tematikájú lapokban publikált, és textilszakmával foglalkozó könyvei jelentek meg.

1997 óta óraadó művésztanárként tanít textilt, mintatervezést a KREA Design Iskolában.

Gulyás Judit sokféle alkalmazott műfajú tevékenysége mellett – gondolom – a műterem csendjében pihentető, hűvös tájakra vándorol, és ott pihen meg, abban a világban, amelyet tudásával és szakmai gyakorlatával maga teremtett meg.



GULYÁS Judit: Elmozdulások III. | Judit GULYÁS: Displacement III
2018, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), 200x100 cm
Fotó: Ignácz Adrienn



GULYÁS Judit: Elmozdulások V. | Judit GULYÁS: Displacement V
2018, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), 200x100 cm
Fotó: Ignácz Adrienn

...kitágul a tér... és máris az ő világában vagyunk, hófehér tájban hűvös kékek a távoli dombok, finom szürkék a völgyek, hol ködös, hol fátyolos, néha tiszta kék az ég, egy szánon utazunk (nem csilingel, és a paripák sem prüszkölnek...), csak suhanunk némán.

Körbenézve, fölsejlik egy-egy finom rajzolatú maradvány, talán ember alkotta valamikor, de az idő már puhára simogatta a szögleteket, elkoptatta az agresszív színeket, és finoman belemosódik a fehérségbe.

Gulyás Judit labirintusoknak nevezi ezeket, én szelíd útvesztőket látok, átlátható szerkezettel, puha falakkal, ahol az „eltévedés” csak barátságos játék, és hideg sincs, mert megvéd a gyapjú melegsége.

Közben föltámad a szél, viszi a szánt a második terembe, kavargó, dinamikus futamok váltakoznak halk és lassú dallamokkal, megnyugtató, monoton ritmusokkal.



GULYÁS Judit: Elmozdulások VII. | Judit GULYÁS: Displacement VII
2018, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), 200x100 cm

Fotó: Gulyás Judit



GULYÁS Judit: Fehér szívlabirintus | Judit GULYÁS: White heart labyrinth
2017, gyapjú, kézi tűzés (hand-tufting), 120x100 cm

Fotó: Ignácz Adrienn

A színek erőteljesebbé válnak, vízcseppekkel keverednek, hígul az indigókék, beleolvad az ég színébe. Távolabb mintha egy tó lenne látható, hullámsani kezd, fel-felcsap a víz, majd elcsitul egyhangúan fodrozódva.

A formák elsimulnak, körbefog a szépség finom harmóniája.

Ha elmélkedésünket a harmónia és a nyugalom fehér réttein befejezzük, akkor a szeretetről és a szerelemről is lehet szólni a *Fehér szívlabirintus* kárpit által megjelenített üzenettel, Gulyás Judit szavai szerint: „Szívlabirintusaim olyan tájat kutatnak, ami örök rejtelem, mivel egyedül Isten felségterülete. Szíveink már születésünkkel hordoznak olyan lenyomatokat, amelyek őseink traumatikus sérüléseit, katartikus örömeit, győzelmeit írják tovább. [...] Mint az ujjlenyomat, szívünk is tele van lenyomatokkal, amik életünk térképeiként bővülnek, gazdagodnak. Elképzeltem,

milyen labirintusok lehetnek az ember szívében irányt mutatva: merre szabad az út, hol van zsákutca, és néha vissza is kell fordulni, talán többször is... Amikor két ember eggyé lesz, a két szívlabirintus illeszkedni kezd, de ehhez sok elakadást fel kell szabadítani, és meg kell tisztítani az utakat...”

KATONA SZABÓ Erzsébet
textilművész

(Gulyás Judit *RétEgek* című kiállítása. Semmelweis Szalon, Budapest, 2019. február 14. – március 10.)

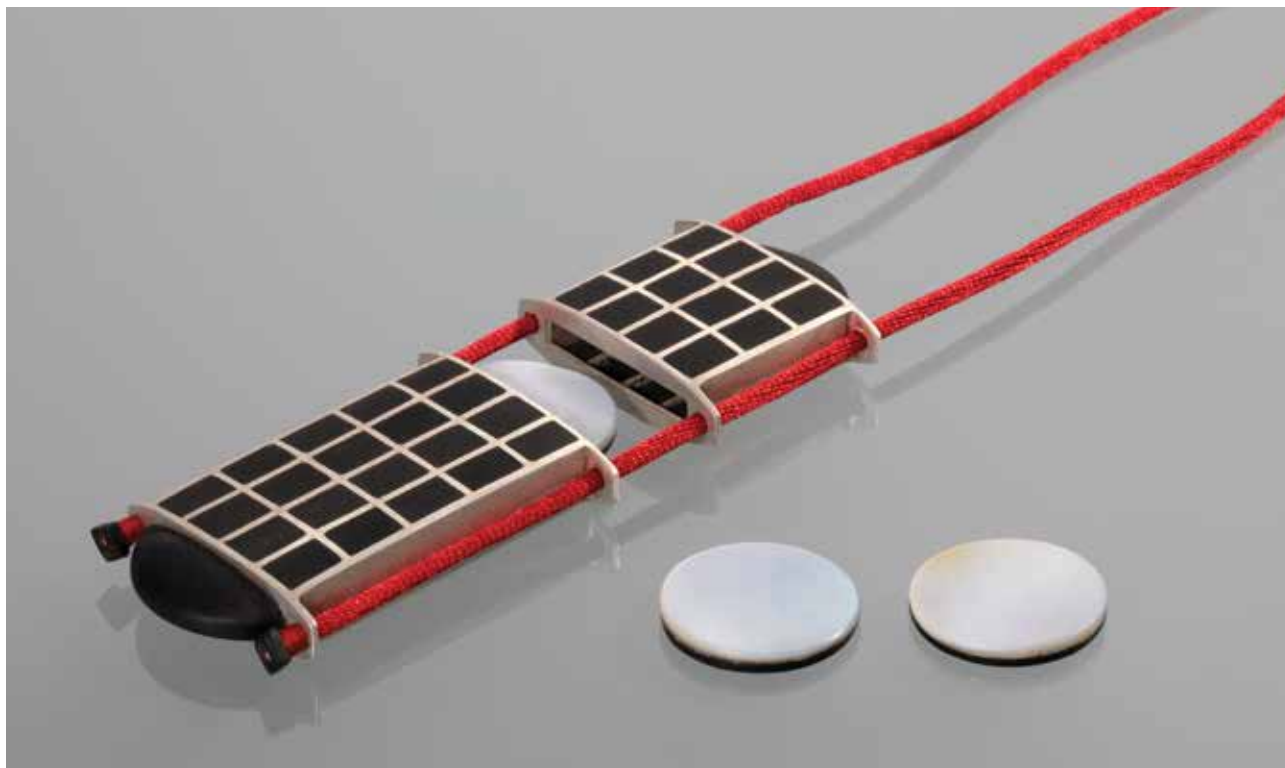
1. Nagy Sándor: *Az élet művészetéről*. Budapest, 1911, 29–30. Idézi: Gellér Katalin: *Etika és miszticizmus*. In: Gellér Katalin – Keserű Katalin: *A gödöllői művésztelep*. Budapest, 1987, 23., 19. jegyzet.

Egy kiállítás ékei

GONDOLATOK
JERMAKOV KATALIN
ÖTVÖSMŰVÉSZ
ÉKSZEREIRŐL

A retrospektívnek szánt, *Feketén-fehéren* című bemutató valóban Jermakov Katalin pályájának eddigi legfontosabb állomásait tükrözte. A példás igénnyel kiállított, szemet-lelket gyönyörködtető tárlatban az alkotó munkásságának gazdag és változatos művei tárultak elénk. Ám a változatossághoz egyfajta – a kezdetektől fogva – szigorú következetesség is párosul Jermakov munkáiban, ami harmóniájukban, kiegyensúlyozottságukban nyilvánul meg. E jelen-

ségnek látszólag ellentmond az erőteljes kontrasztok alkalmazása, melyek számos opusában fellelhetők, mégis abszolút koherensek. A kifejezés e módja tudatos választása a művésznak, meghatározó módon benne van ékszereinek szellemisége, filozófiája is. Zenei analógiával élve: Jermakov ékszerei olyanok, mint ahogyan Bartók *Kontrasztok* című művének második tételében a hegedű és a klarinét szólamai egymás tükörképeiként jelennek meg.



JERMAKOV Katalin: Ji-king nyakék II. (Inrō nyakék No. 2) – részlet | Katalin JERMAKOV: Ji-king necklace II (Inrō necklace No. 2) – detail
2014, ezüst-ébenfa intarzia, selyemzsinór, ében-gyöngyház korongok, függő: 8,5x3,5 cm

Fotó: Varga Gábor György



JERMAKOV Katalin: Ji-king nyakék jádeláncon | Katalin JERMAKOV: Ji-king necklace on jade chain | 2007, ezüst, ébenfa, jáde, függő: 7,5x2,5 cm
Fotó: Varga Gábor György

A jellemzően erőteljes, mégis finoman lágy, proporcionálisan és találemányan megformált ezüstjei világos és egyértelmű példái annak, hogy a vizuális nyelv minden más eszköznél hatékonyabban tudja közvetíteni érzéseinket, gondolatainkat. Ugyanis a vizuális kommunikáció egyetemes és nemzetközi. Nem ismeri a nyelv, a szókincs vagy a grammatika korlátait. Érthető az írástudatlan és a pallérozott embernek egyaránt. Így válik az érzékelt látvány értelmezése egyúttal alkotó integrációs tevékenységgé. A művész alakítóképessége szerves egészé formálja a tapasztalatot. Ez a formaadás alapiskolája, amelynek „formátlan”

világunk zűrzavarában strukturális szempontból óriási a jelentősége. Jermakov Katalin korán felismerte, hogy a tárgyi művészet – hasonlóan a képzőművészetéhez – felbecsülhetetlen eszköze a nevelésnek is.

Fontos megjegyezni, hogy ékszereivel – az esztétikai értéken túl – mit kíván közvetíteni az alkotó. Ugyanis klasszikus értelemben is beszédes műtárgyakról van szó, amelyek nem csupán legszemélyesebb, hanem intim tárgyaink közé is tartoznak. Eredendő rendeltetésük a pusztá szépségükön vagy a teaurálási szerepükön túl, hogy bensőséges hangulatunkat kifejező eszközök is. Az ékszer elsődleges célja, hogy beszédes legyen, azaz



JERMAKOV Katalin: Tollas nyakék
Katalin JERMAKOV: Necklace with feathers
2006, marabu- és gyöngytyúktollak, ezüstfüggők, Ø 18 cm
Fotó: Varga Gábor György



JERMAKOV Katalin: Válogatás a Mana-kollekció ékszereiből
Katalin JERMAKOV: Selection from the jewels of the Mana-collection
2017–2018, ezüst, selyemzsinór
Fotó: Varga Gábor György



JERMAKOV Katalin: Cordis nyakék (részlet) | Katalin JERMAKOV: Cordis necklace (detail) | 2017, ezüst, selyemzsinór, függő: 4x3,5 cm
Fotó: Varga Gábor György

bizonyos üzeneteket közvetítsen környezetünk számára. E funkcióját szimbolikus jelekkel lehet mintegy „működésbe” hozni.

Erőteljes ellentétek egymáshoz való viszonyulása köszönt vissza a kiállításon szereplő majd minden tárgynál: mindenekelőtt földi világunk kettősségét tükröző fekete és fehér, lágy és kemény anyagok, a férfi-nő kapcsolatra utaló négyzet és kör, homorú és domború felületek. Különböző színek, eltérő, de egymásba fonódó formák, az ezüst és – részben az emberiség őstörténete óta ismert – természeti anyagok felhasználásával egymásra ható kontrasztok feszülnek egymásnak, melyek

végül – mintegy dialógust generálva – összeforrnak, egységesülnek. Az összetartozás jelképrendszere manifestálódik ezekben a munkákban, melyekben a régi kultúrák hagyományai, ezen belül motívumai testesülnek meg végtelenül letisztultan, napjainkra jellemző tömör megfogalmazásban. Műveinek számomra az egyik legmegkapóbb tulajdonsága, hogy nyugalmat sugárzó voltak mellett igen dinamikusak.

Jermakov Katalin ékszerei tehát nem önmagukért, hanem valami általuk hordozott tartalom sejtetőiként fontosak. Jó példája ennek többek között az ikergyűrű, mely középkori gyökerű, de valójában a reneszánsz



JERMAKOV Katalin: Opeia gyűrű
Katalin JERMAKOV: Opeia ring
2017, ezüst, legnagyobb átmérő: 3 cm
Fotó: Varga Gábor György



JERMAKOV Katalin: Selia gyűrű
Katalin JERMAKOV: Selia ring
2017, ezüst, legnagyobb átmérő: 3 cm
Fotó: Varga Gábor György

idejében vált divattá. Azok a példányok viszont, melyeket a kiállításon láthattunk, egészen mások, mint a 15–16. századi elődeik. Ötletesebbek, játékosabbak és a művész repertoárjából felvonultatott többi ékszerhez hasonlóan, variálhatóságukkal szinte alkotótárssá avatják viselőjüket. Ugyancsak említésre méltóak a feliratos gyűrűk, melyeknek megvan a maguk évezredes múltja. A körszimbólum akár a primitív napimádatban, a mítoszokban, a tibeti szerzetesek rajzolta mandalákban, városok alaprajzában, a korai asztronómusok szferikus elképzeléseiben, akár a modern vallásokban jelenik meg, mindannyiszor az élet legalapvetőbb vonatkozására, annak végső teljességére utal. Jermakov írásos körei, azaz feliratos gyűrűi sem akarnak mást inspirálni, mint egykori elődeik, megjelenésükben mégis korszerűek és a ma emberéhez szólnak.

Szintén ehhez a gondolathoz kapcsolódnak Jermakov legújabb sorozatának ékszerei, melyekben végtelenbe forduló körformák, térben tekeredő végtelen korongok kapnak hangsúlyos szerepet.

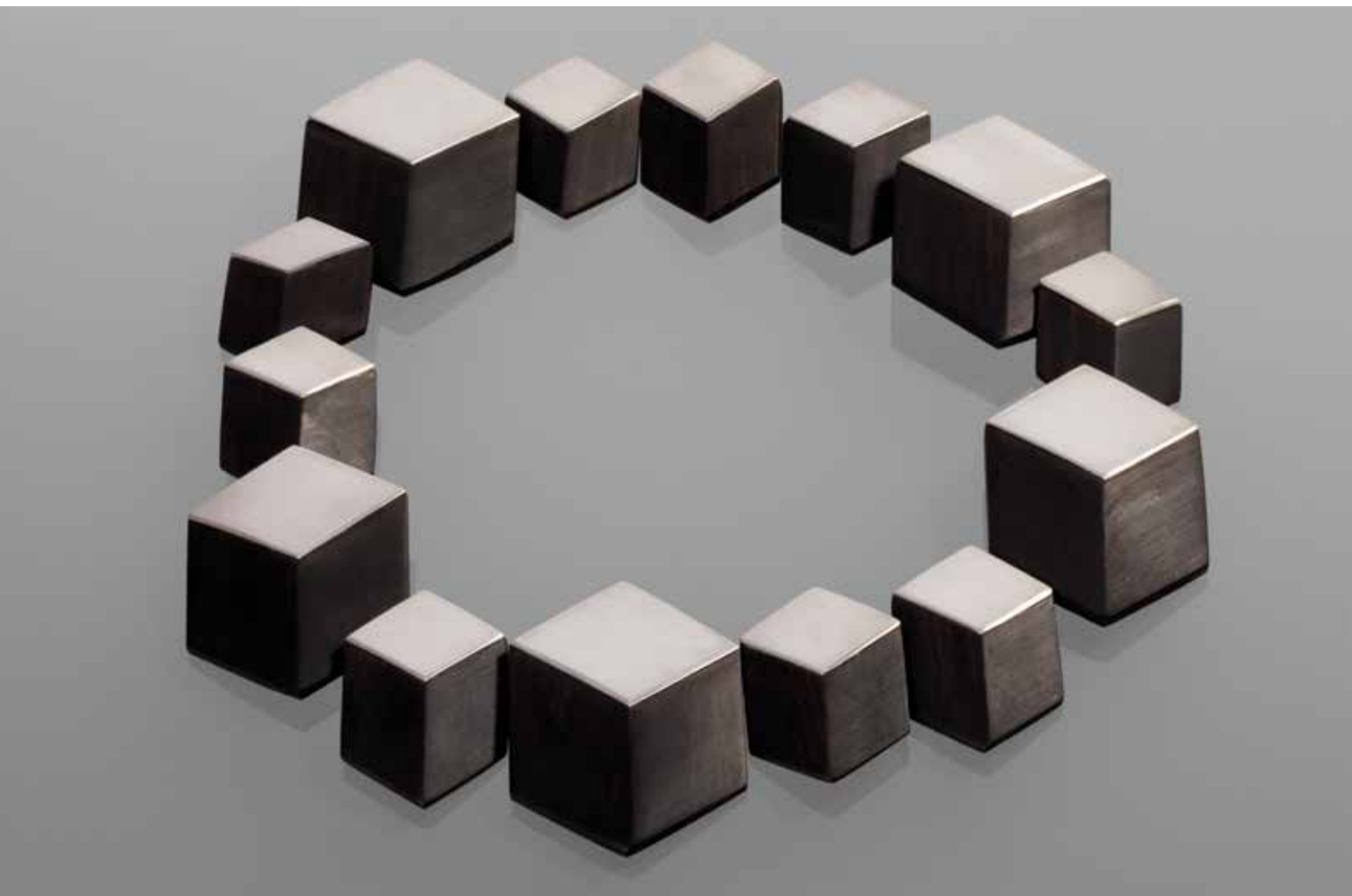


JERMAKOV Katalin: Lallia nyakék (részlet)
Katalin JERMAKOV: Lallia necklace (detail)
2018, ezüst, selyemzsinór, függő: 5x5 cm
Fotó: Varga Gábor György

Igen figyelemreméltóak a *Mana*-sorozat egymáshoz kapcsolódó darabjai is, melyek nem a tradicionális garnitúra fogalmához kötődnek. A gyűrűhöz „illő” fülbevalópár, a nyakék vagy a karperec tartalmi



JERMAKOV Katalin: Luxia nyakék (részlet) | Katalin JERMAKOV: Luxia necklace (detail) | 2017, ezüst, selyemzsinór, függő: 4x3 cm
Fotó: Varga Gábor György



JERMAKOV Katalin: Nyakék „Hommage à M. C. Escher” | Katalin JERMAKOV: Necklace ‘Hommage à M. C. Escher’

2019, ébenfa, ezüst, kaucsuk, Ø 18 cm

Fotó: Varga Gábor György

és formai összhangjával önmagában is üzenetet hordozhat. Együttes viselésük azonban metamorfózist eredményezhet, minek következtében egészen más közölnivalót sugározhatnak: képesek idomulni, de akár át is alakítani viselőjük karakterét. A kontrasztok ebben az esetben is kiemelt szerepet kapnak. A pozitív-negatív formák és felületek ötletes változatai, a díszítést kiváltó vertikális és horizontális irányok, a fekete ébenfa és a fehér ezüst szellemes kombinációi soha nem öncélúak. Mindegyik a teljességre, a végletekből kialakuló harmóniára utaló megfogalmazás.

Az elmúlt évtizedek gazdag termése mellett újabb alkotásokkal is találkozhattunk a B32 Trezor Galériában rendezett kiállításon. Közülük a legfeltűnőbb egy ébenfából és ezüsből készült nyakék, mely látszólag egymás mögé helyezett kisebb-nagyobb kockákból áll. Az optikai illúzióra épülő ékszer valójában nagyobb, mégis viselhető méretű lapok sorolásából jön létre. Az alul ébenfa, felül ezüst elemek sora úgy fonja körül a nyakat, hogy viselés közben az irányok megfordulnak,

így hátul a fekete ében kerül felülre és az ezüst alulra úgy, ahogy az ismert Escher-grafikákon megjelenő fent és lent, fekete és fehér helyet cserélnek, majd a nézőpont változásával kiegyenlítődnek. Ez a tárgy, bár karakterében eltér a folyamatosan megújuló művész által eddig megteremtett formavilágtól, mégis kapcsolódik a korábbi tervezői szándékához, hiszen szintén az ellentétek közötti harmónia kereséséről szól.

Természetesen nem tisztem valamennyi mű felsorolása, értelmezése, minősítése, vagy elemzése. Ez a látogató dolga volt, aki elragadóan szép és tartalmas élményben részesülhetett, ha nemcsak a látványra fókuszált, hanem vette a fáradságot, és meg is fejtette Jermakov Katalin ötvösművész remekeinek titkait.

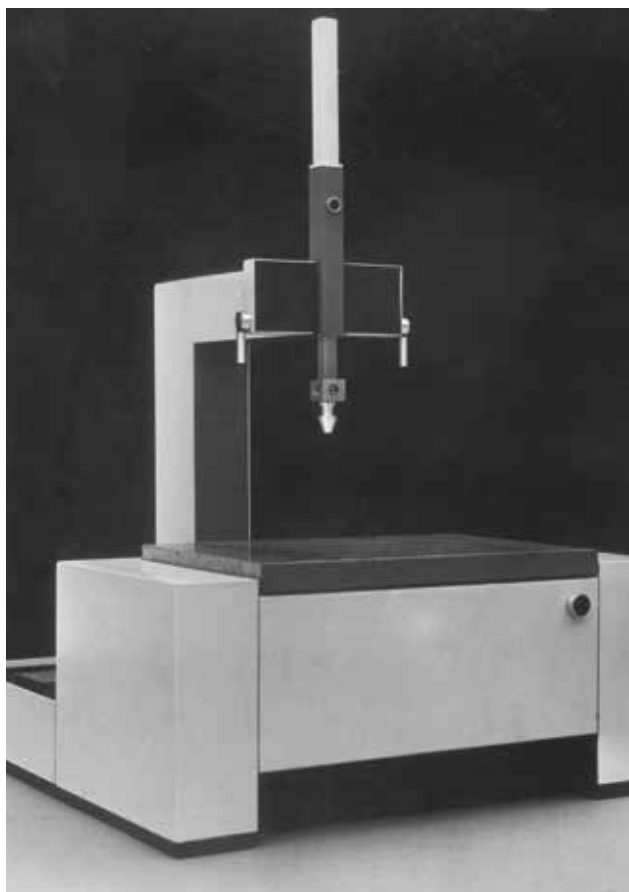
ZOLTÁN Tamás
ötös iparművész

(Jerma kov Katalin Feketén-fehéren című kiállítása. B32 Trezor Galéria, Budapest, 2019. február 14. – március 14.)

Szerszámgépektől a taktiliáig

ILLÉS CSABA IPARI FORMATERVEZŐ
ÉS SZOBRÁSZ PÁLYAKÉPE

Közel ötven éve ismerem Illés Csabát, s követem figyelemmel pályáját. Másoddiplomás tanulmányai során találkoztunk először, a hatvanas évek végén, amikor a Budapesti Műszaki Egyetem frissen végzett gépészmérnökeként a Magyar Iparművészeti Főiskola Formatervező Tanszékén tanult – a kitűnő Pogány Frigyes műegyetemi professzor, előbb az intézmény főigazgatója, majd első rektora, nevével fémjelzett időszakban.¹



ILLÉS Csaba: Diplomamunka | Csaba ILLÉS: Diploma work
1971

Illés Csaba 1944-ben született Győrben, ott végezte általános és középiskoláit, és szerzett gépipari technikus képesítést 1962-ben. Egyetemi tanulmányait a Műegyetemen folytatta, és a Gépészmérnöki Kar gépgyártás-technológia szakján diplomázott 1967-ben. Időközben azonban érdeklődése kinyílt, teljesebbé vált, feltárult előtte a tárgyalás érzéki-használati világának szépsége a magyar gépipari formatervezés első szakkönyvét megíró Csonka Dániel által vezetett formatervezési tudományos diákkörben (TDK).² Csonka Dániel nemcsak a magyar felsőoktatásban sokáig alpműként szolgáló munkát írt, de személyesen is közvetítette a műszaki tárgyak formatervezésének szépségét tanítványainak. Illés Csaba már műszaki egyetemi tanulmányai vége előtt világosan tudta, hogy tovább szeretné gazdagítani ismereteit a működés-működtetés megismerése után a használat irányában is. Megkönnyítette helyzetét, hogy Pogány Frigyes kifejezetten támogatta a szakmai ismeretekkel – szakmunkás, technikus vagy mérnöki végzettséggel – már rendelkezők jelentkezését az intézménybe.³

Illés Csaba 1971-ben diplomázott a szerszám- és gépipari szakon *Lézer-interferométeres mérőgéppel*, amely térbeli alakzatok nagy pontosságú paramétereinek megmérésére szolgált, és amely kiteljesedő tervezői pályáján is mindvégig kedves munkája maradt. Mivel mindkét felsőfokú oktatási intézményben a Szerszámgépipari Művek (SZIM) ösztöndíjával tanult, újabb diplomájának kézhezvétele után vállalati tervezőként kezdte szakmai tevékenységét a SZIM Fejlesztő Intézetében. Friss pályakezdőként már részt vett – technikai szerkesztőként és grafikai tervezőként – a *Százéves a magyar szerszámgépgyártás* című összegző kötet (1972) előkészítésében.⁴ Rövidesen pedig az intézettel kapcsolatban álló székesfehérvári, soroksári, kőbányai és a Váci úti gyárak számára végzett sokoldalú



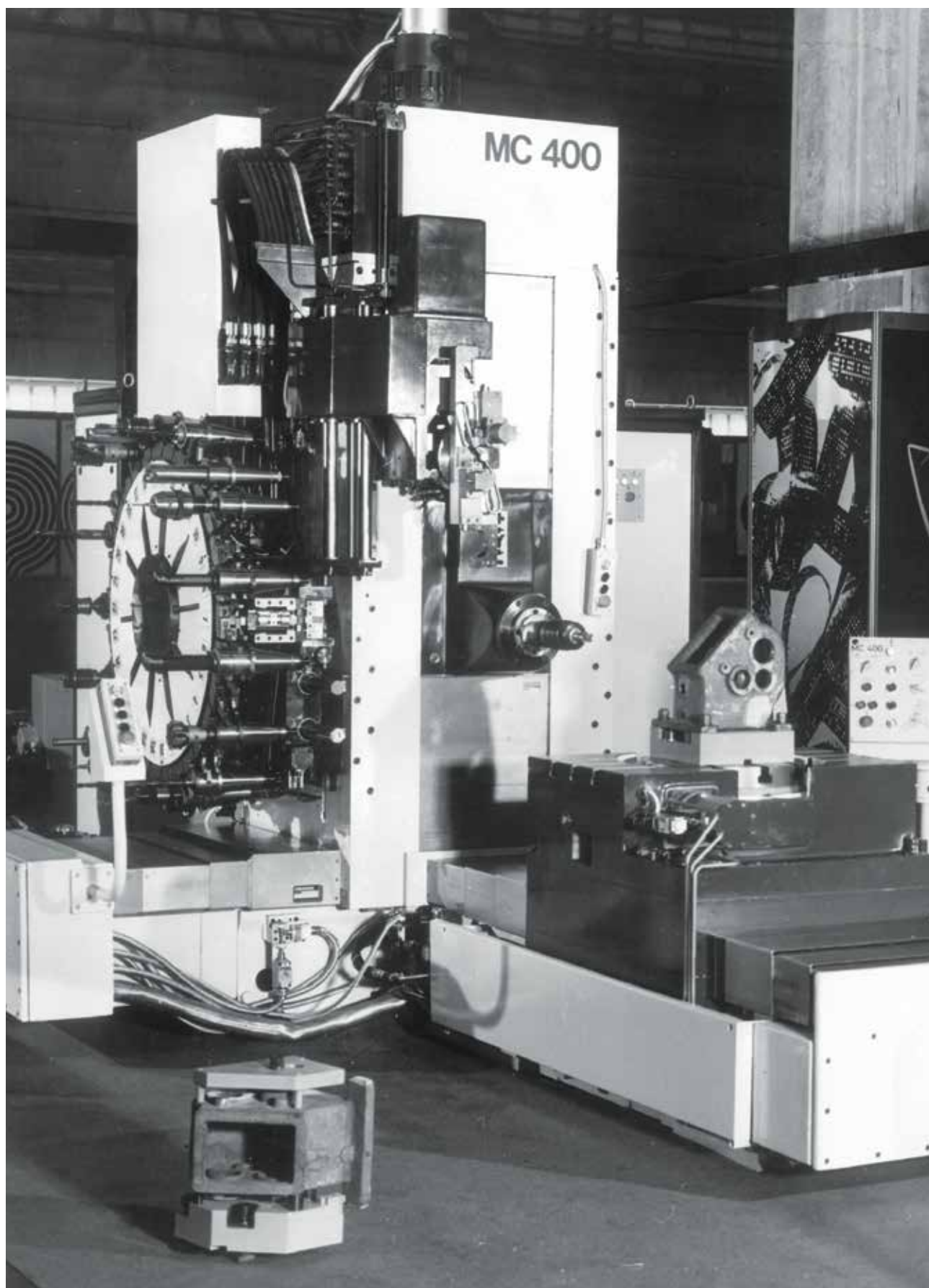
ILLÉS Csaba: CNC-eszterga | Csaba ILLÉS: CNC lathe
1975

és sikeres formatervezői tevékenységet. Ezt nemcsak az intézeti mérnöki-műszaki tervezés magas szintje segítette elő, de vállalati elődjének, Gugyerás Gézának szerszámgép-formatervezői munkássága is.⁵

Illés Csaba kilenc évet töltött a vállalatnál, pontosan annyit, mint amennyi ideig ösztöndíjas volt. Tervezői munkásságában és a szakterület történetében egyaránt fontos volt ez a majd évtizednyi időszak: „a magyar NC-szerszámgép-program megvalósításában vett részt, és számtalan konstrukció formaterve fűződik nevéhez: NC-esztergák (EEN és NEF sorozat), köszörűgépek, célgépek, MC megmunkáló központok, és nem utolsósorban az első magyar integrált gyártórendszer (DIAGON) formatervei, melyeket a 70-es években rendszeresen tüntettek ki BNV formatervezési díjakkal.”⁶ A különböző konstrukciók egészére jellemző – Pogány Frigyes által megalapozott – formatervezői hitvallása: „a forma nem cél, hanem következmény. Egyfajta sajátos gondolkodásmód következménye, amely a társadalom, az ember, a felhasználói igény oldaláról közelíti meg a bennünket körülvevő tárgyi világot.”⁷

Minél jobban kinyílt előtte ez az alkotói terület, tudásvágya annál inkább sarkallta további ismeretek megszerzésére, továbbtanulásra. 1973 és 1975 között elvégezte az Iparművészeti Főiskola mestertagozatát. Emellett plasztikákat, domborműveket is készített szabadidejében.

Mindazonáltal az évtized vége felé mindinkább úgy érezte, hogy mégis változtatnia kell a vállalati struktúrában végső soron rendezetlen helyzetén, kihasználatlan alkotói kapacitásán.⁸ Szabadabb, sokoldalúbb tevékenységre vágyott, saját fogalmazásában: „a kötött, egzakt számításokra épülő szerszámgépipar után intuitív tevékenységre”. Viszont Budapesten sem műterme, sem megfelelő lakása nem volt mindehhez. Így 1981-ben elfogadta szülővárosa ajánlatát – ahol szavaival élve „lakást ígértek, de munkát nem” –, és visszaköltözött Győrbe. Ez időtől szabadfoglalkozású alkotóként sokféle tervezést, plasztikai munkát vállalt; képzőművészként és tervezőművészként is kiteljesedett tevékenysége. Nem utolsósorban pedig elvállalta a város és a megye művészeti életének szervezését. 1981 és 1988 között a Győri Művésztelep szervezője, a Magyar



ILLÉS Csaba: MC 400 fém megmunkáló központ | Csaba ILLÉS: MC 400 metalworking centre
1975



ILLÉS Csaba: Integrált gyártórendszer
Csaba ILLÉS: Integrated production system centre
1979

Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége megyei művészcsoportjának vezetője volt. Számos megvalósult gépipari munkája mellett (HITEKA autópárhely berendezések, orvosi diagnosztikai terminálok) főként vállalati arculatterveket, cégereket és plasztikákat készített Győr és közeli testvérvárosa, Sopron számára. Ilyen a pozitív-negatív betűjátékra épülő *Tűzép* vállalati arculat logója és a formagazdag *Interpress* faliplasztika, vagy a Győr város alkotói díjául szolgáló *Térkereszt*. Így került kapcsolatba a soproni Metalon Vas- és Járműipari Szövetkezettel, amelynek több feladatát is teljesítette, és megalkotta tervezői pályájának egyik legmarkánsabb – mintaoltalommal védett, de végül mégsem gyártott – eredményét: a *görgős ollócsaládot* (1983).⁹

Természetesen sok mindent alkotott még az említetteken kívül, rangos kiállításokon szerepelt munkáival (köztük az emlékeztető 1983. évi, *A tervezés értéktérmentés* című műcsarnoki tárlaton). Többféle elismerést, díjat kapott különböző műveiért (Művészeti Alap díja, 1982; Ipari Formatervezési Nívódíj, 1988 – Kónya Lászlóval).

Neve mindezek után értelemszerűen merült fel a kilencvenes évek elején, a Soproni Egyetemen az Alkalmazott Művészeti Intézet leendő tanárai között. 1994-ben kapott meghívást oktatói tevékenységre, végül nyugdíjazásáig, 2014-ig maradt a formatervezés szak vezető tanára. Kiemelkedő szerepet vállalt az intézet programjának kialakításában, a formatervező-képzés oktató-nevelő munkájának megszervezésében; sokirányú érdeklődésével és alkotói tevékenységével, hallgatói iránti figyelmével jól egészítette ki a valójában kis létszámú Művészeti Intézet tanári karát. Oktatói tevékenysége mellett egyre többet foglalkozott különböző plasztikai feladatokkal. E műveivel sikerrel szerepelt győri és budapesti kiállításokon is (*Lépés a jövőbe*, Műcsarnok, Budapest, 1996; önálló kiállítása *A játék formája – A forma játéka* címmel a Városi Művészeti Múzeum Váczy Péter-gyűjteményben, Győr, 1999).¹⁰



ILLÉS Csaba: Memóriafejlesztő bőrájáték
Csaba ILLÉS: Memory improving leather game
1980

Oktatói tevékenységének befejezésével újabb alkotói korszakot nyitott – szabad szellemének, mondhatni, szabadra engedett szárnyalásával – immár egyedül, s látszólag formatervezési hitvallásával is szemben. Ehhez Győr belvárosában található lakásában – hihetetlenül kis alapterületen – kompakt, összetett élményt nyújtó, mobil műtermet alakított ki magának. Anyagokat is váltott, a korábban elsősorban használt – és jól ismert

– fémek után különböző fafajták megmunkálásában mélyedt el, pontosabban teljesítette ki korábbi formakísérleteit többnyire szabad funkciójú tárgyak kialakításával. Csakhogy ezek nem öncélú formák. Különleges, szemet gyönyörködtető, de még inkább a tapintás örömet keltő organikus tárgyak születtek a kezei között, amiket később *taktiliák*nak nevezett el. Találunk köztük konkrét használatra is szolgáló



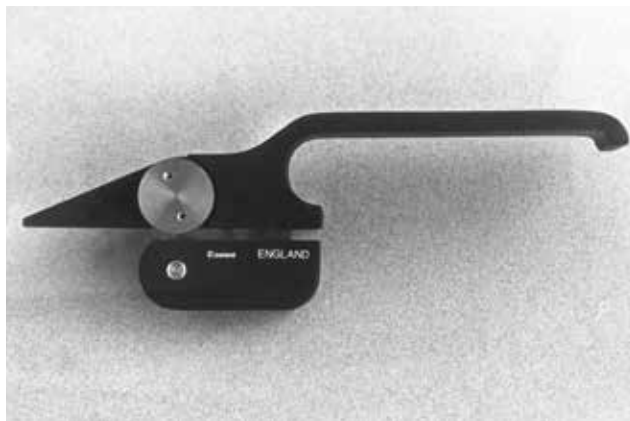
ILLÉS Csaba: Krómacél térplasztika | Csaba ILLÉS: Chromium steel sculpture
1982



ILLÉS Csaba: Interpress-fémplasztika, Győr
Csaba ILLÉS: Interpress metal sculpture, Győr
1984, króm, bronz



ILLÉS Csaba: Nagy szárnyaskanál | Csaba ILLÉS: Large winged spoon
1985, vörösfenyő



ILLÉS Csaba: Papírvágó készülék, görgős olló
Csaba ILLÉS: Paper cutting tool, roller scissors
1983



ILLÉS Csaba: Galambkanál
Csaba ILLÉS: Pigeon spoon
1995

munkákat – gyűrűket, sétatotnyeleket, evőeszközöket, kilincseket, késeket, dobozokat, még szekrényecskéket is –, de leginkább szabad asszociációk, érzelmek és gondolatok felidézésére-keltésére alkalmas, voltaképpen őszerejű organikus formák ezek. Különleges csoportját képezik a gyönyörűen formált, lenyűgöző műgonddal előállított *Beszélgetőfák*, amelyeket ő maga is úgy jellemezett, hogy „ha társalgás közben a Beszélgetőfákat simogatjuk, nyitottabbá-megértőbbé válunk egymás iránt. Segítenek nekünk ezek a fák abban, hogy megálljunk... egy pillanatra, egymás szemébe nézzünk, talán el is mosolyodjunk, és elkezdjük igazán beszélgetni egymással”.¹¹



ILLÉS Csaba: Kés | Csaba ILLÉS: Knife
2000-es évek eleje

Mára gazdag kollekcióná nőtt e gyönyörű, szemmel nehezen befogható, leginkább csak tapintás révén, többszöri érzékeléssel érthető és értékelhető (olykor különös farészekből, kinövésekből, máskor furnérlapokból létrehozott és megmunkált faelemekből álló) különleges tárgykollekciója. Lélekemelő élmény látóknak is a tapintás révén élvezni a gyönyörű tömegű-felületű, gondolatébresztő formákat. Aki megismerhették munkái szépségét, gonddal őrzik emlékét itthon és külföldön egyaránt: Olaszországba például egy százdarabos kollekciót vásároltak belőle. Kár, hogy Budapestre az évek során nem jutottak el, és még a hírük sem érkezett meg mindmáig. Mindnyájan



ILLÉS Csaba: Beszélgetőfák | Csaba ILLÉS: Conversing trees
2010-es évek

veszítettünk vele. Talán most – az anyagban, illatban, fényben változó fafelületek gyönyörűsége nélkül megjelenő – kétdimenziós képeken is rácsodálkoznak jó néhányan a szépség sokféleképpen megidézhető értékeire.

Illés Csaba alkotóművész, művészetszervezői és művészetoktatási eredményei elismeréseként Győr-Moson-Sopron Megye Szolgálatáért díjat kapott 2015-ben. Munkássága szélesebb hatású ennél: a magyar kultúra egészének értékeit gyarapította életművével.

ERNYEY Gyula
design történész

1. Pogány Frigyes (1908–1976) építész, művészettörténész, állami díjas egyetemi tanár. 1964 és 1974 között volt a Magyar Iparművészeti Főiskola vezetője. Környezettervezési nézeteinek összefoglalása: *A szép emberi környezet* (Budapest, 1974).

2. Csonka Dániel: *Formatervezés a gépiparban*. BME-jegyzet. Budapest, 1957.

3. Ilyen másoddiplomás hallgatók voltak ebből az időből Blazsek Gyöngyvér, Rubik Ernő, Szily Imre építészek, Bezzegh Tibor, Kumor Gyula, Tagyi Zoltán gépészmérnökök és mások.

4. Dr. Ulbrich Sándor (főszerk.): *Százéves a magyar szerszámgépgyártás*. Gépipari Tudományos Egyesület, Budapest, 1972.

5. Gugyerás Géza terveinek egy részét Illés Csaba őrizte meg e korszak tanúságtevőjeként az utókor számára. Bővebben lásd: *Magyar Iparművészet*, 2018/6, 36–42.

6. BME Gépészmérnöki Kar arany-, gyémánt-, vas-, rubin- és platinadiplomások. Szerk. Sallai Katalin. 2017, 184.

7. Koloszárs Tamás: „A forma nem cél, hanem következmény...” *Ipari Forma*, 1987/2, 8. Uo. 8.

9. E munkája kapcsán – többévi tervezői munkássága elismeréseként – a II. Gépipari Formatervezési Triennálé különdíját kapta 1987-ben.

10. Az utóbbiról lásd: N. Mészáros Júlia: Mesterek dicsérete: Illés Csaba formatervező iparművész. *Győri Múzsza*, 2000/3, 44–45.

11. Illés Csaba: *Beszélgetőfák*. Kézirat a művész tulajdonában.

Értékkörzés múltban és jelenben

BESZÉLGETÉS BALIGA KORNÉL BELSŐÉPÍTÉSSZEL

Amikor a Magyar Iparművészeti Főiskola 1971-ben egyetemi rangot kapott, az idő tájt koptattuk az intézmény padjait. Építészprofesszoraink inkább építészeti, mint belsőépítészeti képzést honosítottak meg a Zugligeti úti intézményben, nem is eredménytelenül, de tudták, hogy egy épület élhetővé tételéhez, funkcionális és esztétikai működőképességéhez szükség van sokféle szakipari munkát és alkalomadtán iparművészeti közreműködést összehangoló tervező társra is. Így aztán építész-tervezőművész oklevéllel és titulusal leginkább belsőépítészként keresgélhettük helyünket a munka világában.



BALIGA Kornél: A budapesti Klotild-palota enteriőrterve, pályamű
Kornél BALIGA: Interior design plan for the Klotild Palace, Budapest.
Competition entry
2015

– *Hogyan indult a te pályád?*

– Az Iparművészeti Főiskola számomra egy „átnevelő tábor” volt. Imádtam odajárni, a legszebb éveim voltak, és életre szóló barátságok kötöttek, de én már kész elképzelésekkel mentem oda. Az életpályám már akkor eldőlt, amikor barokk kastélyhomlokzatokat és rokokó ornamenseket rajzoltam az iskolai padomra. A főiskolán megpróbáltak leszoktatni a finomabb ábrázolásmódról: rajzórán baltával faragott arcokat és óriástomporú modelleket kellett rajzolni. A szakmai képzésünk azonban jó volt, mert megismertetett minket az építészet mérnöki háttértudományaival. Legtöbbet Vámosy Ferencről tanultam, nagyon szerettem bútortörténeti és építészettörténeti óráit, ahol le is kellett rajzolni, amiről tanultunk. Azonban nagyon úgy látszott, hogy egész életemben kortárs épületeket kell majd terveznem. Mégis ott erősödött meg bennem az akarat, hogy történeti stílusokban dolgozzak. Zene-történeti órán ugyanis Földes Imre tanár úr említette, hogy a Zeneakadémián a zeneszerzés tanszakon a hallgatóknak régi mesterek stílusában is kell zenedarabot írniuk. Ha nekik lehet, akkor nekem is, gondoltam. Persze a gyakorlati megvalósításra még éveket kellett várnom.

– *És hogyan sikerült megvalósítani ifjúkori álmaidat?*

– Diploma után a KERTI-ben – a Kereskedelmi Tervező Irodában – helyezkedtem el, ahol gyakorlatilag műszaki rajzoló voltam. Minden fiatal önálló munkára vágyik, mégis beépített szekrények száját kellett megrajzolni, mígnem egy szép napon eljött az áttörés. A Gundel étterem rekonstrukciójához, az elpusztult stukkó mennyezet helyett kellett valamit tervezni. Gyorsan felvázoltam három verziót történeti stílusokban. Tetszettek a rajzaim a HungarHotelsnek,



BALIGA Kornél: A budapesti Klotild-palota enteriőrterve, pályamű
Kornél BALIGA: Interior design plan for the Klotild Palace, Budapest. Competition entry
2015

és megtervezhettem három mennyezetet, amelyek ma is láthatók. Két és fél év után felmondtam, és szabadúszó lettem – mind a mai napig az vagyok.

– Ekkortájt néztél be a Mafilm Lumumba, ma Róna utcai III–IV-es műtermébe, de a látványtól már fordultál is ki onnan. A kulisszák álságos anyaghasználata, mulandósága elriasztott attól, hogy filmdíszlettervezőként kollégák legyünk.

– Én nem tudtam volna elviselni, hogy a művem csak a filmvásznon éljen tovább... Elmondhatom, hogy csupán két munkámat bontották le negyven év alatt. Szabadúszásom első éveiben a Magyar Mezőgazdasági Múzeum felújításában kaptam szerepet. Világítótesteket terveztünk Zobor Lászlóval, majd önállóan a közönségforgalmi terek berendezésén dolgoztam. Műemléki környezetben próbáltam az adott kor

szellemének megfelelően, a történelmi formák modern átíratában tárgyakat létrehozni. Ez nekem sem sikerült. Vagy abszolút minimalista stílusú, vagy a korabeli stílust hűen tükröző környezetben lehet harmonikusan illeszkedő kiegészítéseket alkotni.

– Láttál erre példákat máshol?

– Akkoriban sokat utaztam. Manfred Rapf bécsi építész jóvoltából bejártam egész Európát. Évek óta levelezésben álltunk egymással, és ő – átérzve egy fiatal, vasfüggöny mögötti építész vágyait – hivatalos meghívóleveleket küldött, ennek köszönhetően kaphattam útlevelet. Bécsi és párizsi mintára üzletportálokat terveztem Cegléd városközpontjába, azok makettjeit a Műcsarnokban, illetve a Fényes Adolf Teremben kiállították, a tervek vándortárlatként beutazták a szocialista fővárosok jelentős részét.

– Mikor jött el az a pillanat, amikor rátaláltál a saját utadra?

– A nagy lehetőség 1982-ben jött el. Megbízást kaptam a pécsi régi Pannónia Nagyszálló, akkor már Palatinus Szálloda belső tereinek történeti stílusban való megformálására. Egy belül csontig lecsupaszított épületben autentikus megformálású szecessziós enteriőröket tervezhettem. A hat évig tartó tervezési és kivitelezési folyamat eredményeképpen megszületett első nagy önálló művem. Szecessziót mondtam, de ez nem valaminek a másolata lett, hanem alapelemeiből építettem fel a stílust, ahogy Lechner Ödön is tette. A pécsi román, gót, barokk és török emlékekre támaszkodva létrehoztam egy új formavilágot, megfűszerezve az „art nouveau” és a bécsi szecesszió szellemével. Ott verődött össze egy szobrászokból, festőkből, rézművesekből álló fiatal csapat, amelynek tagjaival máig együtt dolgozom.

Ez a másfél évtized életem legtermékenyebb korszaka volt, egymást követték a különböző történelmi stílusokban megtervezett épületek és enteriőrök. Ezek mind önálló alkotások és nem rekonstrukciók, bár akadt azért az is köztük. A különbség az, hogy rekonstrukció esetén egy elpusztult vagy erősen megrongálódott épületet az eredeti tervező szellemében, régi tervek, fotók, fragmentumok és analógiák alapján újraalkotunk. Az önálló alkotás pedig az, amikor történeti stílusban – ragaszkodva annak legapróbb részleteihez – új művet hozunk létre. És e kettőnek átmenetei is léteznek.

Legkedvesebb munkáim ebből a korból a budapesti Royal Nagyszállodának Szántó Tibor építésszel közösen tervezett portáljai, a budai Vár Fortuna udvarának nemrég elbontott neogót pavilonja, a Váci utcai „Ypsilanti” – ma Humanic cipőbolt – portáljai, az Astoria Szálloda portáljai, és persze a Gundel étterem újabb felújítása. E



BALIGA Kornél: A budapesti Klotild-palota enteriőrterve, pályamű

Kornél BALIGA: Interior design plan for the Klotild Palace, Budapest. Competition entry

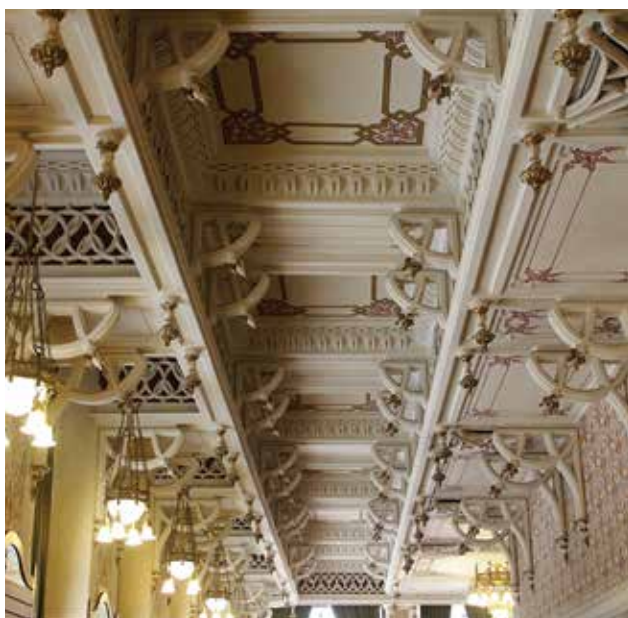
2015



BALIGA Kornél: A pécsi Palatinus Szálloda díszlépcsőháza (részlet) | Kornél BALIGA: Gala staircase in the Palatinus Hotel, Pécs (detail)
1982–1988
 Fotó: Baliga Kornél

második felvonásban kiteljesíthettem a korábbi. Termek sorát hoztuk létre francia rokokó és XVI. Lajos-stílusban. Idetartozik még a budapesti Osztrák Nagykövetség rezidenciája, amit kívánságra angol klasszicista stílusban tervezhettem át. A korszak végén, már az ezredforduló

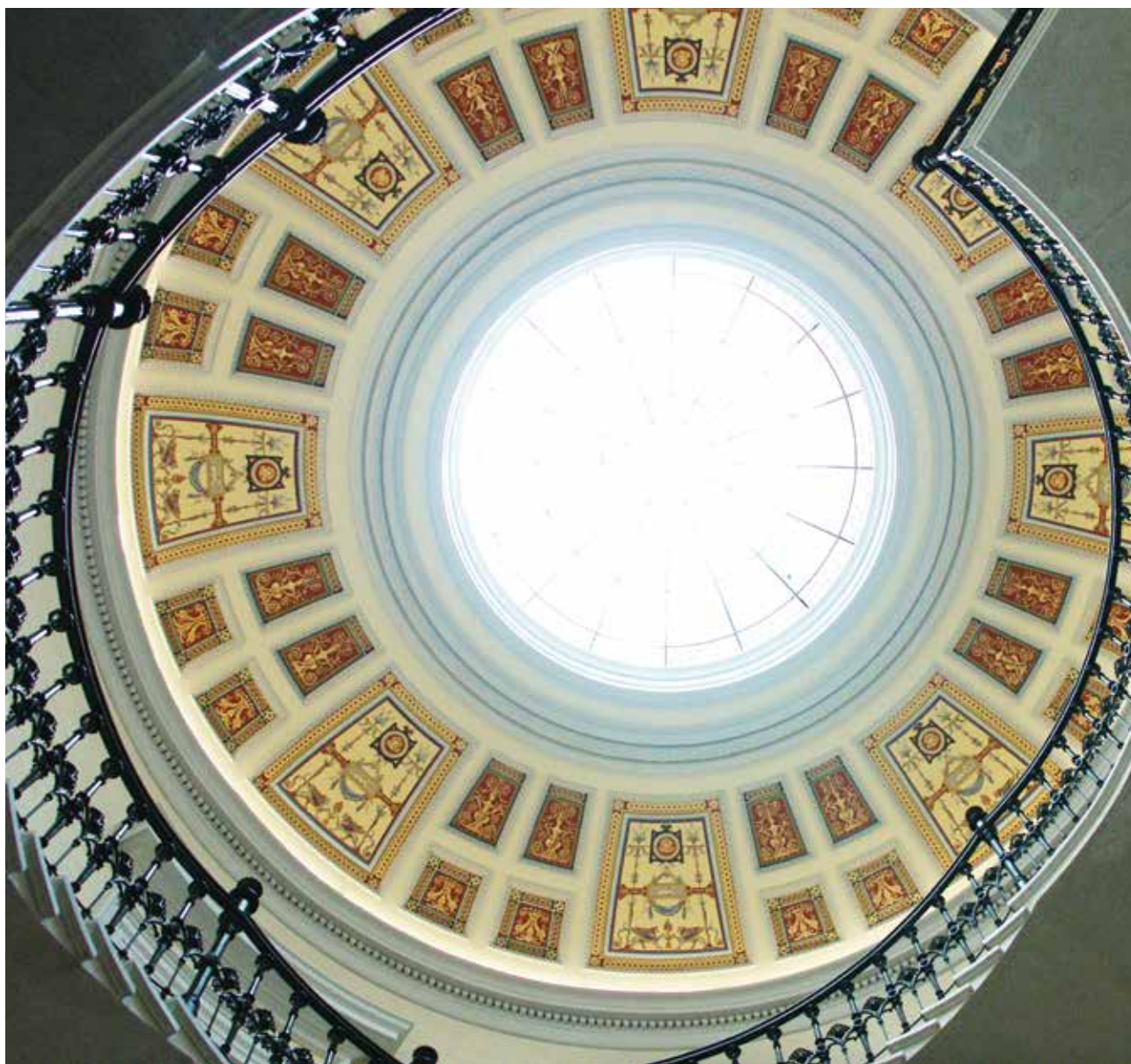
táján készültek a budapesti Hegedűs-villa, a zebegényi Döry-kastély és egy tokaji borház különféle stílusokban tartott belső terei és külső megjelenése. Zebegényhez a parkot, a kerti építményeket, sőt a Dunára vezető tereplépcsőt is megtervezhettem.



BALIGA Kornél: A pécsi Palatinus Szálloda Zsolnay éttermének mennyezete (részlet)
 Kornél BALIGA: Ceiling of the Zsolnay Restaurant in the Palatinus Hotel, Pécs (detail)
1982–1988
 Fotó: Baliga Kornél



BALIGA Kornél: A fertői Esterházy-kastély Albert Kázmér szász-tescheni herceg szobája (részlet)
 Kornél BALIGA: Prince Albert Casimir of Saxony and Teschen's room in the Esterházy Palace, Fertőd (detail)
2001–2013
 Fotó: Baliga Kornél



BALIGA Kornél: A Városliget Bazár északi (Lépcső-) pavilonjának kupolája | Kornél BALIGA: Cupola of the northern (staircase) pavilion of the Városliget Bazár 2014

Fotó: Baliga Kornél

A másik nagy csomag ebből az időből az műemléki helyreállítási munkáim. Ezeket *parafrázisoknak* is nevezem – utalva a zenei indíttatásra –, ahol a fennmaradtak szigorú restaurálásának kiegészítéseként az elpusztult és nem dokumentált részeket az eredeti mester stílusában, analógiákra támaszkodva újraalkottam. Kedvenceim ezek közül a Városliget Kioszk belső terei, a Zala Megyei Bíróság épülete, az Europa Nostra-díjjal elismert városligeti Körhinta, és a Sándor-palota történeti stílusban újraépített enteriőrjei.

– *Az értékőrzést nem csak a rajzasztalnál gyakoroltad.*

– Mélyen eltemetve a bennem élő visszahúzódozó, félénk kislány, társadalmi szerepet is vállaltam. Egyszerűen muszáj tennem valamit identitásunk megőrzése és életünk szebbé

tétele érdekében. 1983-ban beléptem a Budapesti Városvédő – akkori nevén Városszépítő – Egyesületbe. Kezdetben létrehoztam az úgynevezett portál-csoportot, mely a régi nívós üzletportálok felkutatására, dokumentálására alakult. Ezzel rögtön a vezetőség tagja lettem. A megszűnő csoportból több új is kisarjadzott, és én az elnökségben találtam magam. E minőségemben tagja lettem a Fővárosi Tervtanácsnak. Közel 25 éven keresztül védtem az épített örökségünket a gyakori bontási szándéktól, és biztattam a városképbe harmonikusan illeszkedő kortárs épületek alkotóit. A vaskalapomat rendre otthon hagytam... A Városvédő Egyesületnek 15 éve alelnöke vagyok. Nem városvédőként, hanem szakmai eredményeim alapján a kétezres évek közepétől a Központi Tervtanács a tagjai közé emelt, s dolgoztam ott megszűnéséig.



BALIGA Kornél: A Budavári Lovarda homlokzatterve | Kornél BALIGA: Facade plan for the Buda Castle riding-hall
2015

– *Jelenleg a Magyar Belsőépítész Egyesület, a MABE vezetőségi tagja, gyűléseinek házigazdája is vagy, kevés szabadidőben pedig szakmai utakat vezetsz francia és német nyelvterületen.*

– Az újabb szerepvállalásom az egyesületben négy évre tekinthet vissza. Szakmám gyakorlása közben kissé elszakadtam a belsőépítész-társadalomtól, de amikor megtudtam, hogy az egyesületnek nincs összejövetelekre alkalmas helye, felajánlottam otthonomat erre a célra. A szülői házat negyven éven át bővítettem, alakígtattam, és a mag, a régi lakás már nem szolgált alvásra. A tavalyi év során pedig át is építtettem, hogy kényelmes és méltó helyet biztosítsak a belsőépítész-összejöveteleknek.

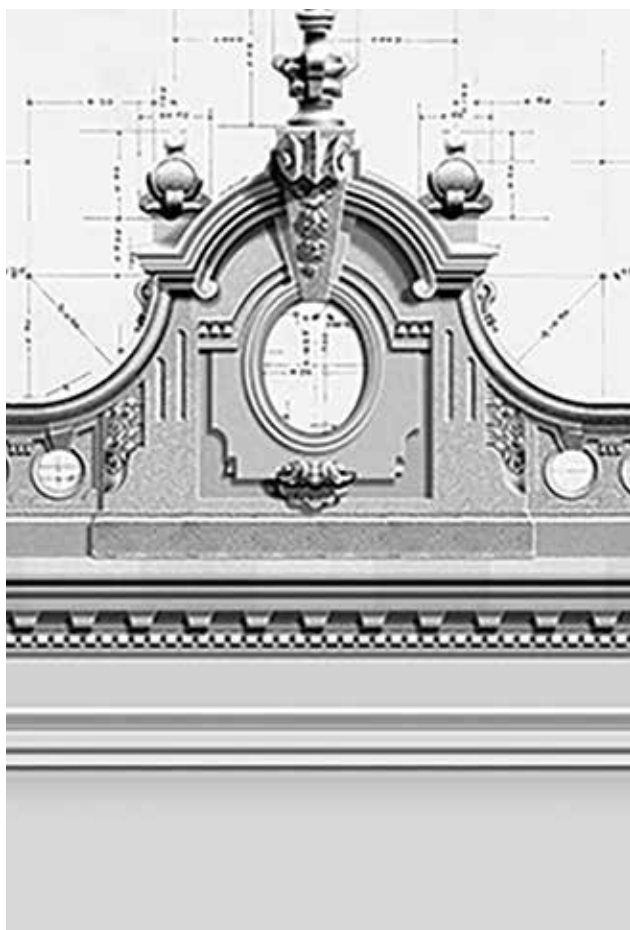
Az Építész Továbbképző szakmai útjai közül franciaországi kastélyok és délnémet kolostorok

ismertetését vállaltam. Ezek a folyamatosan bővülő programok nekem gyönyörűséget okoznak már a felkészülés időszakában is, és összekovácsolják az építésztársadalmat.

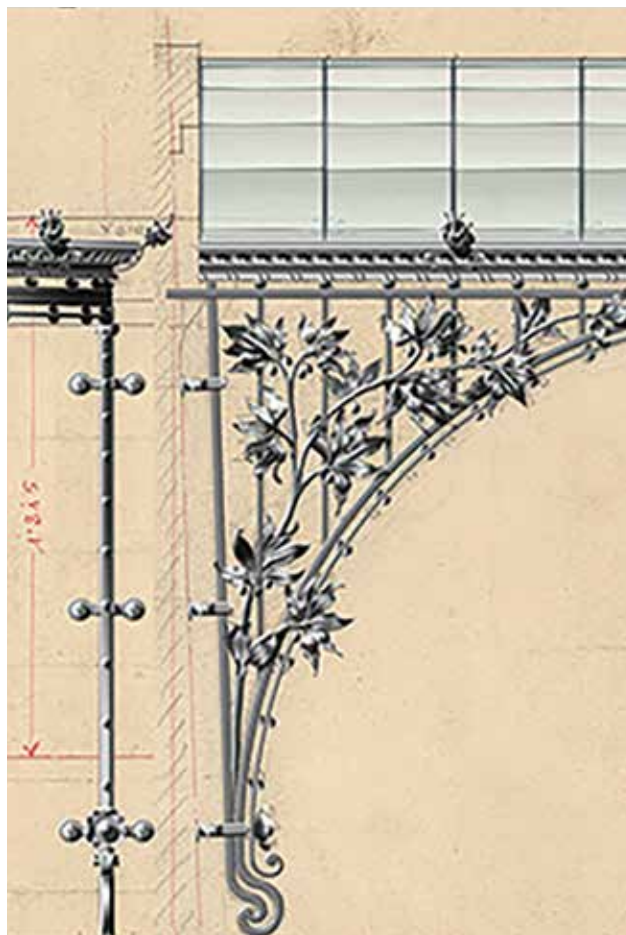
– *Sok-sok megbízatásod közül említenél néhány nagyobbat?*

– Az utóbbi bő másfél évtized a rekonstrukciók jegyében telik. Talán ez a legnehezebb feladat nemcsak a források felkutatása és feldolgozása miatt, hanem az önálló alkotói szándéknak is hátrébb kell lépnie. Gyermekkorom meghatározó élménye volt, hogy a háborús pusztításokat politikai szándékból elkövetett rombolások tetőzték be. És a gazdátlanság, a nemtörődömség is sok kárt okozott. Feltett szándékom

volt mindig is e károk orvoslása. Tizenkét évet áldoztam a fertődi Esterházy-kastély belső rekonstrukciójára, s ez a munka csak részben járt sikerrel. Eredményesebb a másik ifjúkori szerelem, a gödöllői Grassalkovich-kastély belső helyreállítása, melynek első ütemében külső segítőként, második nagy ütemében már megbízott tervezőként is részt vehettem. Valódi boldogság volt a *Pesti Hírlap* egykori palotájának homlokzati rekonstrukciója Gelesz András építész alkotótársaként, s közben a szakmai kapcsolat igaz barátsággá is nemesült. A kivitelezés pedig olyan professzionális felkészültségről tanúskodik, ami páratlan a pályámon. Az Eiffel Palace csak a pécsi szállodamunkámhoz mérhető. A Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga megmentéséért – bő évtizede Kőnig Tamással együtt – folytatott harmincéves küzdelem lassan meghozza gyümölcsét. Otto Wagner méltán világhírű épülete hamarosan teljes pompájában kel új életre. A volt Állami Balett Intézet Andrássy úti palotájának tervei a Bánáti + Hartvig Építész Irodában készülnek. Ugyancsak közös munkánk a parlamenthez tartozó Balassi Bálint utcai épület rekonstrukciója, ez esetben az elpusztult homlokzatrészeket terveztem.



BALIGA Kornél: A Budavári Lovarda homlokzatterve
Kornél BALIGA: Facade plan for the Buda Castle riding-hall
2015



BALIGA Kornél: A Budavári Lovarda homlokzatterve
Kornél BALIGA: Facade plan for the Buda Castle riding-hall
2015

Külön fejezetbe tartozna a Budavári Palota rekonstrukciója. A Várkert Bazár helyreállításán Potzner Ferenczel húsz évvel ezelőtt kezdtünk el dolgozni. Az északi (Lépcső-) pavilon közös művünk, melyben a belső kialakítást terveztem. A Sándor-palotán is együtt dolgoztunk, és most szerepet kaptam a Lovarda és a Főörség újjáépítésében. Az architektúra és a külső-belső ornamentális díszítések tervezésében veszek részt. Társadalmi vitát kavart, hogy szabad-e, kell-e eltüntetett épületeket újjáépíteni. A háborús sérülések nem indokolták volna a lebontásukat, az egyértelműen politikai döntés volt. A helyükön csak üres telkek ásítoztak. A régi mellett új funkciókat is kapó épületek fontos kulturális és idegenforgalmi szerepet fognak betölteni. A Hauszmann-tervek szigorú követése az elpusztított épületek lehető leghűbb megjelenítését biztosítja, és az újjáépítettek méltó helyet foglalnak majd el a palotaegyüttesben és a városképben.

GYÜRKY András
díslettervező

A magyar buszgyártás aranykora

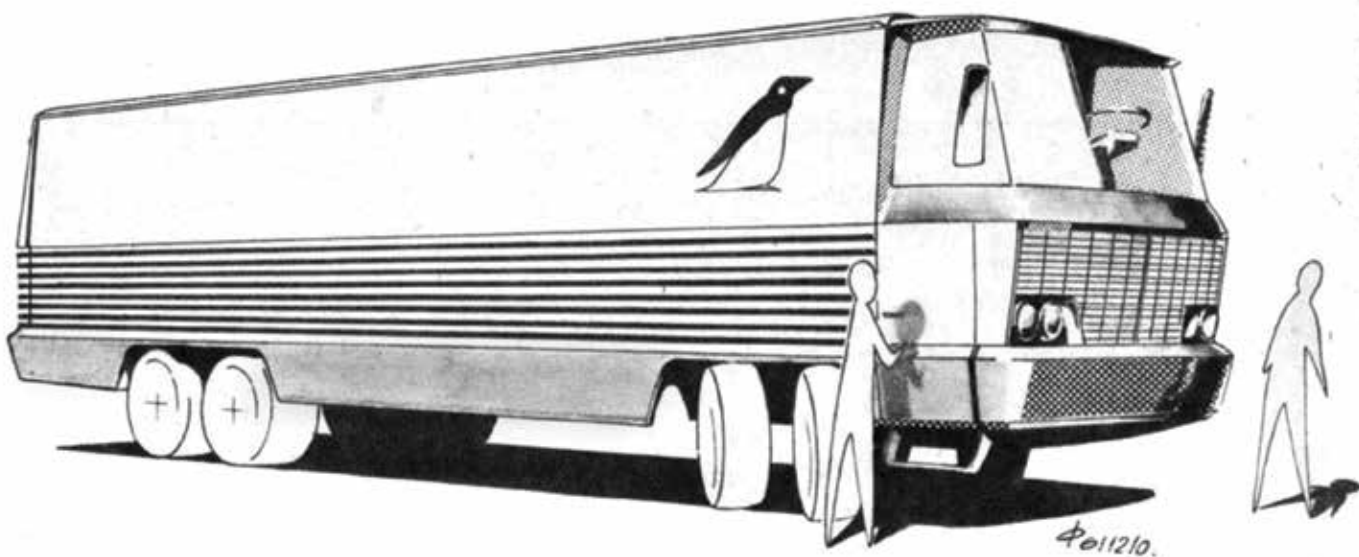
FINTA LÁSZLÓ (1934–2018) TERVEZŐI MUNKÁSSÁGA

Finta László munkássága egybeesik az Ikarus-gyár történetének azzal a felívelő korszakával, amikor a vállalatot továbbfejlesztették, a kézműipari előállításról a nagyüzemi sorozatgyártásra tértek át. KGST-döntés nyomán elkezdődött a gyár kiépítése, nagy beruházások történtek, új egységek létesültek Budapesten, szerszámműzem, egyedi és kísérleti üzem épült.

Ezzel párhuzamosan megindult a műszaki fejlesztés egy új, korszerű busztípus megvalósítására – magas szintű mérnöki szellemi háttér bevonásával –, amibe Finta László a tehetségének és műszaki felkészültségének köszönhetően formatervezőként sikeresen beilleszkedett.



FINTA László: Ikarus 303 | László FINTA: Ikarus 303
1959, archív fotó



FINTA László: Hűtőkocsi koncepcióterve | László FINTA: Conceptual design of a refrigerator truck 1961

Több kísérleti típus tervezése után kezdődött meg az *Ikarus 200-as buszcsalád* fejlesztése, a modellsorozat világszerte elismerést hozott a gyár és a tervező részére.

Ezt megelőzően már fontos tervek kerültek ki a keze alól: az 1959-ben készült *Ikarus 303*, az 1965-ben épített *Ikarus 550*, valamint az 1966-ban megjelent *Ikarus 404-es* kísérleti buszok, melyek számos előremutató műszaki és formai elemet tartalmaztak. A 303-as jellemzője a nagyvonalú formálás és a karosszéria oldalán megjelenő

art deco jellegű elem visszafogott alkalmazása, az 550-es újítása a hátfal kialakítása, mely megakadályozza a szennyeződés lerakódását. A 404-es szerkezeti és formai jellemzője a „borulókeret”. E rövid és száraz felsorolás mögött mindennapos, aprólékos tervezői munka állt.

1966-tól 1969-ig folyt a 200-as buszcsalád tervező-fejlesztő munkája.

A busztervezés szigorú kritériumait hazai és nemzetközi szabványok és biztonsági előírások rögzítik. Emellett számos műszaki és felhasználói igénynek kell megfelelni. A méretek, a szilárdság, a légellenállás, a tükröződés, a szellőzés, az utaskényelem és a technológiai lehetőségek mind befolyásolják a forma létrejöttét. A szükséges tervezési idő 3–5 év, a kocsik élettartama 10–12 év, tehát legalább 15 évre előre kell látni a tervezés során, hogy a konstrukció és a forma ne évvüljön el idő előtt.

A 200-as család erőteljes, nagy hatású forma lett, és évtizedekre meghatározó elemévé vált városi és vidéki környezetünknek. Színvonalas kialakítása biztató kivétel volt a korabeli ipar többnyire igénytelen termékei között. Jellemzői a moduláris felépítés, a tiszta formálás, a téglatesztforma finom ívekkel és életörésekkel való feloldása, valamint a visszafogott részletek és a merész színhasználat.

Koczogh Ákosnak adott interjújában Finta László így fogalmazta meg ars poeticáját: „[...] *karakteres, erős, sebességet, funkciót, gyárthatóságot, biztonságot, gyári*



FINTA László: Városnéző kabrióbusz | László FINTA: Sightseeing cabrio bus 1963, archív fotó



FINTA László: Ikarus 550 kísérleti busz | László FINTA: Ikarus 550 experimental bus
1965, archív fotó

vagy nemzeti jelleget kifejező formát kell alkotni, még az esetleges esztétikai vagy minőségi hibák ellenére is. A jellegtelen, önmagáért való szép nem vált ki érzelmeket, hiányzik belőle az, ami ismerőssé, barátunkká teheti a szemlélt objektumot.”¹

„Az autóbústervezés, így a formatervezés egyik legfontosabb része a karosszéria keresztmetszetének megrajzolása, ami jelentősen befolyásolja a busz összformáját, mégpedig annak jellegét. Amennyire meghatározó formai szempontból a keresztmetszet, éppoly fontos tényezője az utaskomfortnak is. Hatással van az ember minden komfortérzetére, fizikai, fiziológiai és pszichológiai összetevőjére” – írja Finta az *Ipari Művészet* 1971. évi 3. számában.²

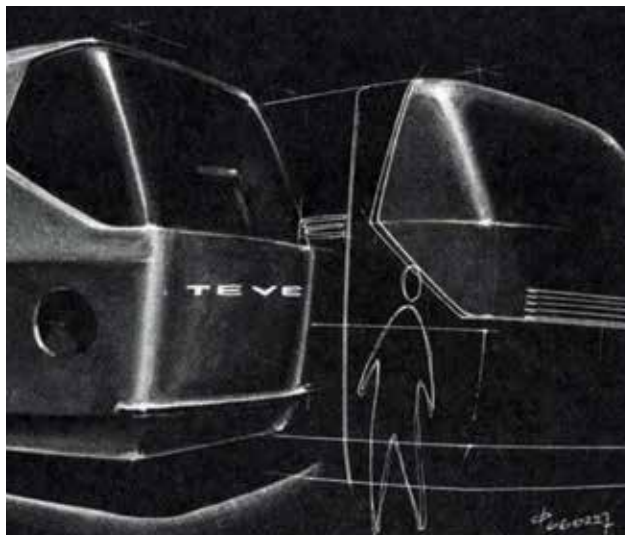
Figyelemre méltó Michelberger Pálnak, a Budapesti Műszaki Egyetem tanárának, az Ikarus főkonstruktorának véleménye, amely a terv műszaki és gazdasági oldalát világítja meg. „Elmondhatjuk, hogy a 200-as autóbúscsaládhoz megvalósított, világviszonylatban nem sok helyen elért gépesített gyártással lépett ki a kézmű-ipari gyártók sorából a hazai karosszériagyártásunk. A 200-as család így igen jó példát ad a konstrukció, a forma és a gazdaságos szériagyártás szemléletes bemutatására, arra a komplex tevékenységre, amire a korszerű gyártásban törekedni kell.”³

A méltán elért nemzetközi siker igazolta a tervezők elképzeléseinek helyességét.

Az 1980-as években az évente legyártott 10 ezer

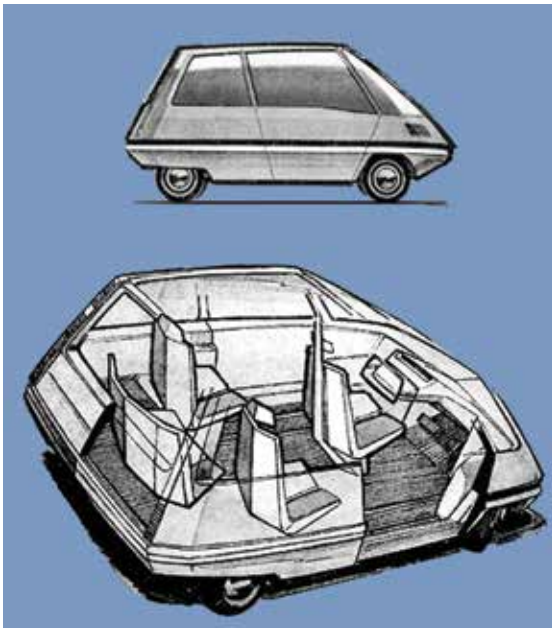
darab jármű a világ élvonalába emelte a céget mennyiség tekintetében is.

Finta László sikeres munkássága folytatódott számos variáció és változat kidolgozásával és új típusok tervezésével – csuklós buszok, luxusbuszok, biztonsági buszok formaterveit készítette el figyelve a cégstílus megteremtésére is. Feladatai a buszok mellett tranzitárszállító kamionok, hűtőkocsik, városnéző buszok és egy tűzoltóautó tervezésére is kiterjedtek, melyeket nagy kreativitással valósított meg.



FINTA László: A TEVE kamion vázlatai
László FINTA: Sketches for the TEVE container truck
1966

FINTA László: Tranzitáru-szállító terve
László FINTA: Plan of a transporter for transit goods
1966



◀ **FINTA László: Négy személyes kisautó koncepcióterve**
László FINTA: Concept design of a small four-seater car
1968

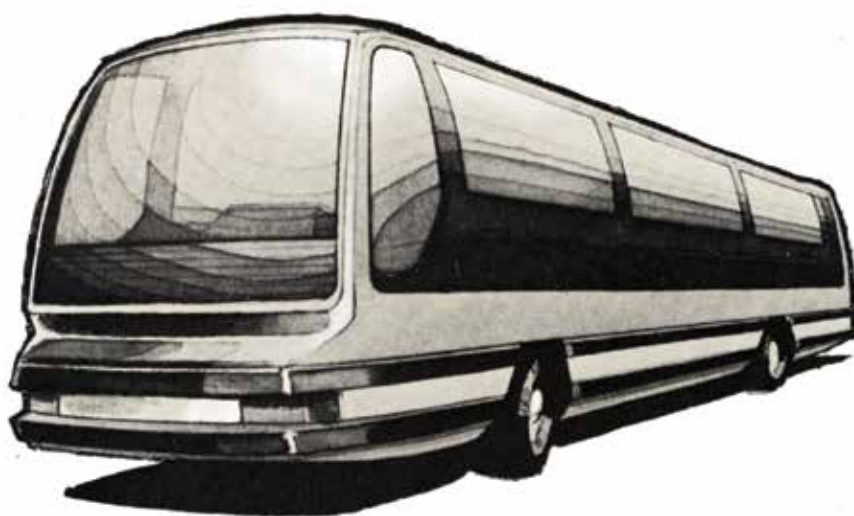
FINTA László: Ikarus 200
László FINTA: Ikarus 200
1969–1989, archív fotó

✓





FINTA László: Ikarus 280 csuklós autóbusz
László FINTA: Ikarus 280 articulated bus
1973, archív fotó



FINTA László: Távolsági, biztonsági busz terve
László FINTA: Plan of a long-distance safety bus
1974

Volt elképzelése a személyautók jövőjéről is. 1969-ben Liener György az *Autótípusok* című könyvében publikálta Finta elképzelését a személyautók jövőbeli kialakításáról. „[...] a motor, maradjon akár dugattyús, turbinás vagy villamos szerkezet, már olyan kis méretűre zsugorodik, hogy nem foglal jelentős területet. Elférhet talán a padlózat alatt is... Ha pedig az apró kerekű jármű ilyen arányban hasznosítható, célszerű másként elhelyezni az üléseket. A vezető középre kerülne, és amikor kell, a hátsó üléseket könnyen kiemeljük, hogy több csomag férjen el. Ám ne gondoljunk, hogy most valami nagy kocsiról van szó. Éppen ellenkezőleg, egy kis autó válna meglepően tágassá az elképzelés realizálásakor.”²⁴

Kiemelkedő szakmai tudását és formatervezői munkásságát 1978-ban Munkácsy Mihály-díjjal ismerték el.

SCHERER József
formatervező

-
1. Koczogh Ákos: *Finta László*. Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1978, /Corvina műterem/, 33.
 2. Uo. 46.
 3. Uo. 43.
 4. Liener György: *Autótípusok*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1969, 222.
-

A képanyagot a cikk szerzője bocsátotta rendelkezésünkre.

Design és identitás

AZ IKARUS NEMZETKÖZI SIKERE

Autóval utazunk, buszon vagy villamossal közlekedünk. Egy ország vagy város egészének életérzéséhez hozzátartozik, hogy hol és miként érvényesítjük a jegyet, milyenek a megállók, milyenek a szerelvények, hol ül a buszsofőr, de még az is, milyen a ruhája. Talán a legmarkánsabb ilyen identitás Londoné: az emeletes buszok, a fekete taxik és a metrómegállók legendás, Johnston Sans betűtípusa, melyből egyik alkotójuk, a designtörténet híres művész-tervezője, Eric Gill később a világ egyik legismertebb és legtöbbet használt groteszk betűjét alkotta meg.

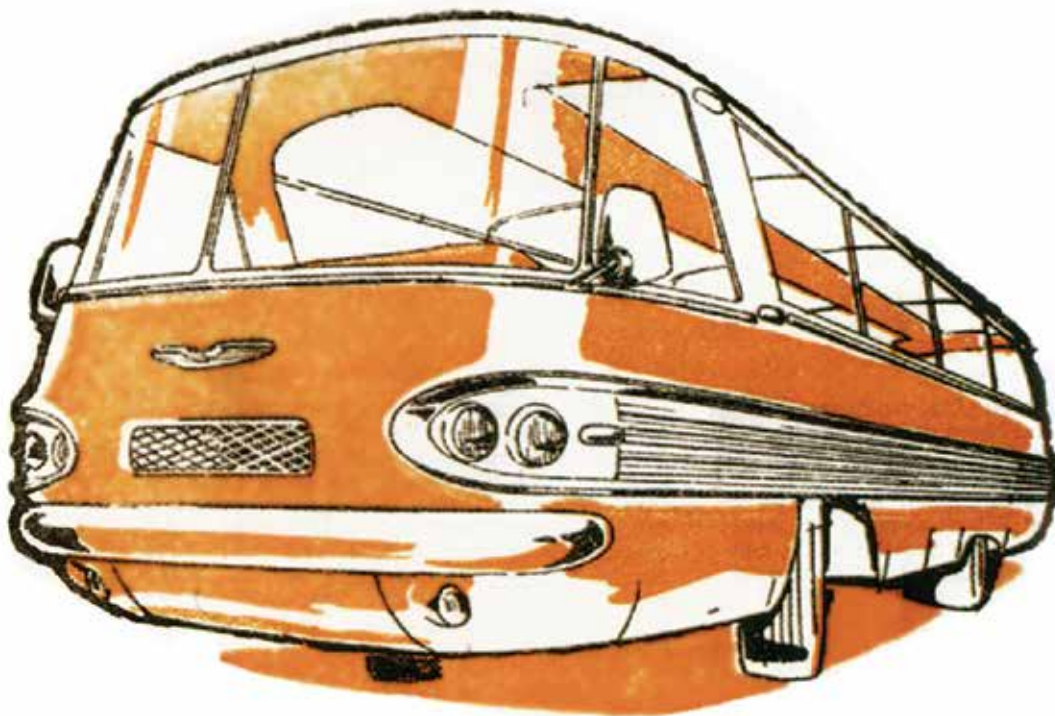
Ma már láthatjuk, hogy a „londoni designidentitás” miként vált globális hatásúvá. Hazánk ebben a versenyben sokáig lemaradt, s bár már az 1930-as években voltak kezdeményezések a „magyar design” megteremtésére, azok magvai csak a második világháború után tudtak szárba szökni. A „magyar design” aranykora a hatvanas-hetvenes évekre tehető, amikor Finta László *Ikarus 200*-asai Kínától Chicagóig rótták az utakat, és amikor az egész világ Rubik-kockával játszott. A leghíresebb, az *Ikarus 260*-as széria hasonló globális designsiker volt: járt Krakkóban, Gdańskban, Drezdában, Kijevben, Volgográdban, Aradon, Nagyváradon, Temesváron; Tajvanon, Észak-Koreában. De Isztambul, Ankara és a venezuelai Caracas útjait is Ikarusok szelték.

Agyártásfénykorában csupán a Budapesti Közlekedési Vállalat 2401 Ikarus 260-ast futtatott Budapesten, ebből a típusból alkotójuk 2018. júliusi halálakor 35 még forgalomban volt. Finta László „főműve”, az *Ikarus 250*, 1967-ben mutatkozott be, eredetileg távolsági luxusbuszként. Hamar elkezdődött a forradalmi forma átalakítása, és az ezt követő negyven évben több mint



Finta László 1976-ban | László Finta in 1976
archív fotó

75 ezer darabot gyártottak belőle. A *200-as buszcsalád* fogalommal lett, különböző változataival a gyár úgy volt képes a speciális megrendelői igényekhez igazítani a buszok kialakítását, ahogy az ma már bevett szokás. Az Ikarus a moduláris tervezés első képviselői közé is tartozott. Talán ennyi, amit legjobban tudhatunk az Ikarusról és Finta László munkásságáról. Ha azonban azt keressük, hogyan jöhetett mindez létre, mélyebbre kell ásni.



FINTA László: Az Ikarus 303 terve | László FINTA: Design of Ikarus 303
1958

Mi tette lehetővé az Ikarus diadalmenetét? A válasz: a hidegháború. Ekkor vált ugyanis a szocialista országok számára meghatározó fontosságúvá, hogy önállóan felvegyék a versenyt az Egyesült Államokkal és a nyugati kapitalista iparral. Amerika komoly fegyvere volt az általa sugárzott életforma üzenete, az amerikai ipar és az általa láthatóvá tett „amerikai álom”, a kényelem és luxus termékkultúrája. Az „amerikai designidentitás” szembehelyezése a szovjettel a vasfüggöny keleti oldalán is versenyképesszert teremtett. Hruscsov és Nixon 1959-

es híres moszkvai „konyhai vitáját” követően azonban központilag kiemelt hangsúlyt helyeztek a „kelet-európai design” fejlesztésére. (A Szovjetunióban 1962-ben létrejött a VNIITE designkutatói intézet, melynek tevékenységéről 2018-ban jelent meg összefoglaló mű Alexandra Sankova [Alekszandra Szankova] és Olga Druzhinina [Olga Druzsinyina] tollából. A szocialista blokk többi országában is radikális gazdasági szerkezetváltás és intézményszervezés következett be, amely helyel-közzel a kétezres évekig, elemeiben pedig a 2008-as válságot követő időkig működött.)

Az Ikarus 200-as modellsorozat ennek a sajátos „keleti designkultúrának” volt az egyik tökéletes példája. Olyan modell jött létre, amely saját kategóriájában több rekordot döntött meg, sikerének egyik kulcsa pedig épp az, hogy tervezésekor nem a kapitalista piac vágyait, hanem a tömeges használói igényeket tartották elsődlegesen szem előtt. Az Ikarus-fejlesztések elsősorban a biztonság, a kényelem, a biztonságos üzemeltetés szempontjaira irányultak. Tartalmi különbség ez a 21. század fogyasztói mentalitásával szemben, hiszen közel harminc évvel a hidegháború után épp a fenntarthatóság kérdése a legégetőbb. Ez a probléma a termékgyártás szinte minden területét érinti, ilyen körülmények között egy olyan példa, mint az Ikarus 250, fenntarthatóságával és időtállóságával felkelti a kortárs szakemberek figyelmét is.



Az Ikarus 303 bemutatója a Budapesti Ipari Vásáron 1959-ben |
Introduction of Ikarus 303 at the Budapest Industrial Fair in 1959
archív fotó



FINTA László: Városnéző kabrióbusz | László FINTA: Sightseeing cabrio bus 1963, archív fotó

Finta László személyes tervezői életrajza is sajátosan „kelet-európai”. Osztályidegen családból származott, kisiparosok leszármazottjaként túl jómódúnak számított ahhoz, hogy bekerülhessen a Rákosi-érában az Iparművészeti Főiskolára. Gépipari technikumot végzett, szakmunkásként tudott csupán közel kerülni a tervezés világához. 1956-ban került az Ikarushoz. Közvetlen főnöke, a Rákosi-korszak egyik fő hadmérnöke, a nála mindössze négy évvel idősebb pályatárs, Michelberger Pál figyelt fel rá, aki ekkor már a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) adjunktusa, 1963-tól pedig docense volt. Ő volt az, aki az érzékeny rajzairól, különleges formaérzékéről és egyedi felfogásáról híres Finta Lászlót a BME előadói közé hívta, ahol előadásai később legendássá váltak tervezőmérnökök generációi számára.



Jurij DOLMATOVSKIJ: A Pob(j)eda kombiá változata, a NAMI-013
Jury DOLMATOVSKY: Estate version of the Pobeda, NAMI-013
1950-es évek eleje

Finta László igazi mestersége tehát nem iskolákban keresendő. Bevallása szerint is egyértelműen Jurij Dolmatovszkij módszertana, felfogása volt leginkább meghatározó számára. Dolmatovszkij olyan ikonikus

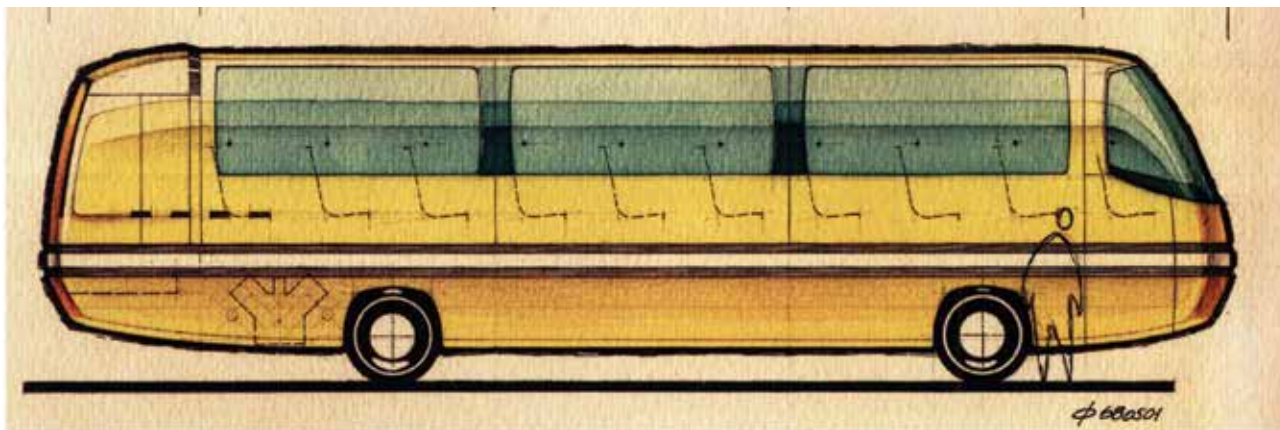


Belka (Mókus) A50 kompakt projektautó. Prototípusterv: Jurij DOLMATOVSKIJ, Vlagyimir ARMAJOV, K. ZEJVANG, K. KORZSINKIN, A. OKSZENTEVCIS
Belka (Squirrel) A50 compact project car. Prototype design: Jury DOLMATOVSKY, Vladimir ARMAJOV, K. ZEJVANG, K. KORZHINKIN, A. OKSENTEVICH
1955

autók tervezője volt, mint például az ÁVO-korszak Pob(j)edájának kombiá változata, a *NAMI-013*-as modell, melyet 1949 és 1953 között gyártottak. Jurij Dolmatovszkij neve azonban hosszú évekre feledésbe merült. „A párt kegyeltje, amerikai és német tervek kopírozója, fantáziátlan védjegytolvaj, Sztálin mérnöke” – szoltak a vádak. Dolmatovszkij ezzel szemben hamar önálló tervezési módszertant dolgozott ki, és munkásságát a termékfejlesztés, a terméktervezés „művészi” igénye felé fordította. Egyik úttörője volt a VNIITE létrehozásának, és hozzájárult ahhoz, hogy az őt követő generáció (azaz Finták) számára az egész szocialista blokkban lehetővé váljon a design intézményrendszerének kiépítése. Könyve, az *Autókarosszériák tervezése és szerkesztése* olyan időtálló „termék”, mint amilyen az Ikarus busz, egyes főiskolákon mai napig olvasmány. A kényszer szülte ezt is, hiszen az orosz gyárak nem voltak hajlandóak a tervező forradalmi ötleteit megvalósítani, így grafikus-festőművészként és művészeti íróként működött a hatvanas évektől. Művei a *Tehnyicseszkaja Esztetyika* (Техническая Эстетика) című újságban jelentek meg, és útmutatóként szolgáltak tervezők generációinak a KGST országokban. Ezeket olvasta fiatalon Finta László.

Jevgenyij Rozenblum kezdeményezte a híres *szennyesi művésztelepet*, melyhez kapcsolódva később magyar designerek, Cserny József szervezésében Zsennyén teremtették meg a keleti és nyugati blokk tervezői számára a szabad eszmecsere területét. Finta László – Rozenblummal együtt – a kezdetektől résztvevője volt a *zsennyei művésztelepnek*.

A korszak tágabb értelemben vett tervezői felfogása szerint minden műszaki tartalomhoz tartozik egy „tökéletes forma”, és a tervező feladata ennek



FINTA László: Távolsági autóbusz terve | László FINTA: Coach design
1968

megtalálása. Élesen szemben áll ez azzal a kapitalista felfogással, amely szerint a forma a marketing része, olyan külsín, mely a vevőt a használatra és ezáltal fogyasztásra ösztönzi. Birtoklási szándékot gerjeszt, s nem szükségletet elégít ki. Finta László munkásságában holisztikus szemléletű designfelfogás és tervezői attitűd fejeződik ki. Szemléletéből adódóan fejlesztései hatással vannak a mai kor buszainak megjelenésére: a sávszerűen megjelenő hűtőrács és lámpák, a téglatest alak, a motor elhelyezése, a karosszéria alapformája, a járművezető-fülke helyzete, a felszállás módja, a kerek elhelyezése az utastérben minden buszban hasonló megoldásokat mutatnak, mint Finta László Ikarus 250-esén és az abból kinőtt világsikerű típuscsaládnál.



FINTA László: Ikarus 250 távolsági busz, prototípus
László FINTA: Ikarus 250 coach, prototype
1967, archív fotó

Finta László halálával egy időben tűnik el „főműve” a magyar utakról, a magyar formai kultúrából. Az Ikarus 250-esek ma már nosztalgiajáratként üzemelnek, helyüket mindennapjainkban nyugati gyárak tömegtermékei vették át – a nagy gyárak buszaival a magyar járműipar képtelen felvenni a versenyt. Az Ikarus kálváriája a magyar ipartörténet egyik szégyenteljes epizódja. Budapesten már nem a „mi”, hanem a németek, spanyolok villamosai járnak. Ezek után időszerű elgondolkodni, hogy miként biztosítható a „magyar designidentitás” továbbélése. Hogyan teremthető meg, hogy megmaradjanak jellegzetes tárgyaink és ezáltal környezetünk egyéni sajátosságai? Az is fontos, hogy olyan szellemi alapokon nyugvó tervezés és oktatás folyjék Magyarországon, amely képes kitermelni azt a tervezési színvonalat, amelyet Finta László is képviselt.

SZILÁGYI B. András
művészettörténész

Felhasznált irodalom

Dolmatovszkij, Ju. A.: *Autókarosszériák tervezése és szerkesztése*. Nehézipari Könyvkiadó, Budapest, 1953.
Gerlei Tamás – Kukla László – dr. Lovász György: *Az Ikarus évszázados története*. Maróti, Budapest, 2008.
Sankova, Alexandra – Druzhinina, Olga: *VNIITE – Discovering Utopia: Lost Archives of Soviet Design*. Moscow, 2018.

Szilágyi B. András – Lelkes Péter: *Design 35. Zsenyei Műhely 1978–2013*. Magyar Design Kulturális Alapítvány, Budapest, 2014.
Vadas József: *Nem mindennapi tárgyaink*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1985.

A képanyagot a cikk szerzője bocsátotta rendelkezésünkre.

Objektív kultusz

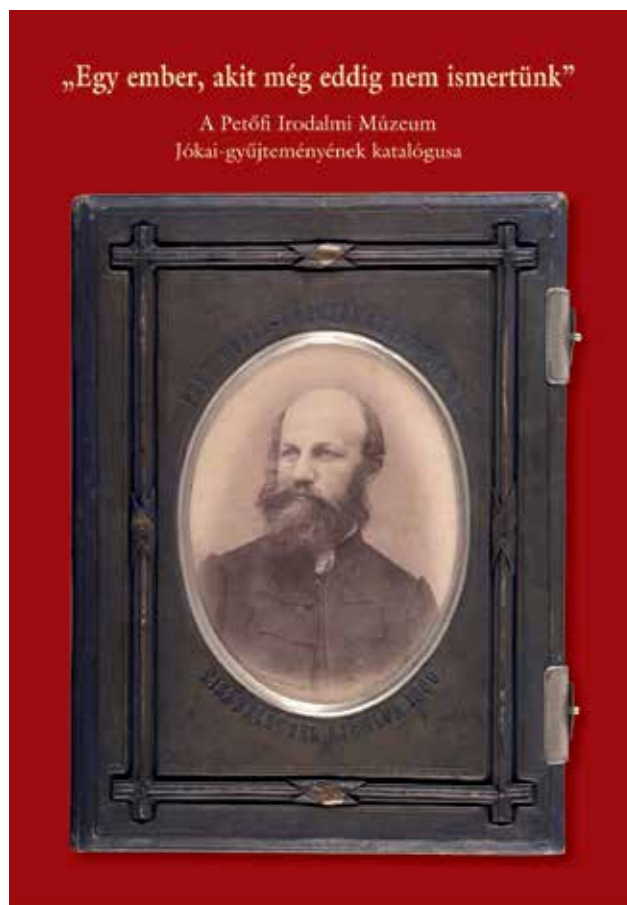
„EGY EMBER, AKIT MÉG EDDIG NEM ISMERTÜNK”
– A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM
JÓKAI-GYŰJTEMÉNYÉNEK KATALÓGUSA (III.)

2018 végén jelent meg annak a sorozatnak a zárókötet, amely az egyik legnevesebb magyar író, Jókai Mór tárgyi hagyatékát hivatott feldolgozni. A Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) már a kötetek megjelenése előtt jelentős lépéseket tett a hagyaték feldolgozására és bemutatására: ilyen volt a Károlyi-palotában 2000-ben nyílt *Napfény és Holdfény – Jókai világi* című kiállítás és a 2010-ben Balatonfüreden a PIM munkatársainak részvételével készített – a bemutatott anyag személyes voltára a jellegével is utaló – enteriorkiállítás. A kézirat, illetve könyvtári anyagot összefoglaló, 2004-ben és 2006-ban megjelent kötetek után rendhagyó módon a harmadik részben kapott helyet a sorozat bevezető tanulmányának is beillő gyűjteménytörténeti összefoglaló, amely nyomon követi a hagyaték útját.

A viszontagságos sorsú hagyaték még az író halála utáni évek hányattatásaiból fakadó hiányaival együtt is átfogó képet ad a hatalmas életműről és a Jókait övező kultikus tiszteletéről. A hagyatéki perek, a háborús évek és a gyűjtemény sokszor nem kellő gondosságu őrzése okozta állapotokról megrendítő „pillanatfelvételt” közöl a bevezető tanulmány is. A három katalógus könyvformában valósítja meg azt a célkitűzést, amely a határokon túlnyúló tisztelettel övezett írófejedelem örökségét már életében egy neki szentelt Jókai-múzeumban kívánta összefogni.

A Jókai tárgyi hagyatékát feldolgozó harmadik kötetben legszembetűnőbb az irodalmi muzeológia sajátos kihívása. Ez többek közt interdiszciplináris jellegében gyökerezik; feladata kialakítani a sokszínű hagyaték rendszerezésének módszertanát és egy-egy katalógustételt úgy bemutatni, hogy segítse tágabb összefüggéseinek megértését. Így a bemutatott tárgy szabatos (ipar)művészettörténeti szakmuzeológiai

leírásának része lehet a provenienciára, a Jókai-hagyatékban elfoglalt helyére utaló kiegészítés. Ennek összeállításában a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársait külső szakértők, így az Iparművészeti Múzeum egykori és jelenlegi munkatársai is segítették. Ahogy a bevezető is írja: „A kultikus érzület és a szaktudományos objektivitás feszültsége miatt a személyhez kötődő tárgyi gyűjtemények [...] a muzeológia mostohagyermekai maradtak”. Éppen abban a feszültségben rejlik a



tárgykatalógus fő kihívása, hogy nehéz különválasztani a szinte relikviaként számontartott tárgyak kultikus tiszteletből (adott esetben a hagyatékot hátrahagyó személyes preferenciájából) fakadó értékeit a művészettörténeti, művelődéstörténeti és kultúrtörténeti vonatkozásoktól. A tárgyi anyag rendkívüli heterogenitása mellett szinte észrevétlenül, de kellő professzionalizmussal egyensúlyoz a kötet ezen a vékony határmezsgyén: így férnek meg egymás mellett például a szülőházából megmaradt, az írói emlékezet számára fontos, de e kontextus elvesztése révén jelentőségüket veszítő tárgyak és a sèvres-i porcelán vagy a rendkívüli gazdagságú képzőművészeti hagyatékban őrzött Barabás Miklós- vagy Zichy Mihály-képek. Emblemikus darab az a hiányosan megmaradt fajansz tintatartó készlet, amely akár Jókai első írói szárnypróbálgatásainak eszköze is lehetett; íróasztala, amelyről így írt: „Negyven éve beszélgetünk már egymással, s még mindig van egymásnak valami mondani valónk”; vagy az a szülővárosától kapott és Benkő Andrea muzeológus által találóan „bútor formájú

díszalbumnak” nevezett díszláda, amire Jókai maga is így utalt: „Mert ez a láda egy itt maradt tanúbizonysága életemnek”. Technikatörténeti és (ipar)művészeti kuriózumokat is találunk a gyűjteményben: ilyen az arcképes veretekkel díszített bőrborítású karosszék, amelynek vágott motívumai a századforduló gödöllői művészeinek formavilágát idézik; az elbogeni porcelán teáskanna, amelynek letört fedélfogóját leleményes módon cérnaszálon átfűzött opálüveg gombbal helyettesítették; vagy a platínával festett, csipkeszerű mustarával díszített porcelán kávékészlet, melynek fülei és fedélfogói göcsörtös ágakat formálnak. Kiemelkedő része a katalógusnak a hatalmas együtttest alkotó, Jókai által is rendszerezett díszalbumgyűjtemény, amely dokumentálja az ötvenéves írói jubileumára kapott elismeréseket és sok (társadalomtörténeti) kutatás támpontjául is szolgálhat. Az ajándékként kapott képzőművészeti alkotások együttese hiteles képet ad egy jómódú író elismertségének mértékéről és gyűjteményéről; itt kell megemlíteni az ajándékba kapott grafikákhoz Schickedanz Albert építész tervei

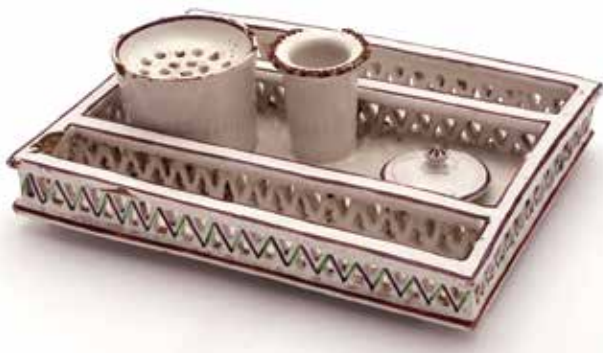


Jókai Mór díszládája
Mór Jókai's ornamental chest
1881, gyertyánfa, fém, 64x118x75 cm
(Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum



Jókai Mór karosszéke | Mór Jókai's armchair
1900 körül, fa, bőr, bársony, 90x57x53 cm (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum

alapján készült neogótikus díszszekrényt is. A kötet zárófejezete a Jókai-hagyaték fotográfiáit mutatja be, amely nemcsak családtörténeti szempontból fontos forrásanyag számos, az író második feleségéről, Nagy Belláról készült fotográfia tételes felsorolásával, de Jókai kulturális kapcsolatrendszeréről is újabb adalékokkal szolgál (például a Walter Crane által dedikált portréfotó).



Jókay József tintatartó készlete | József Jókay's inkstand
1790 körül, fajansz (ónmázás cserép), áttört díszítéssel, némi színes festéssel, tálca: 6,7x22,7x17,3 cm (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum



Laborfalvi Róza kávészak | Róza Laborfalvi's coffee set
19. század közepe, porcelán, platínával festett, tál: 40x32 cm; az edények magassága: 6–15 cm (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum



Jókai Mór teáskannája | Mór Jókai's teapot
1855, porcelán, aranyozott, 8,5x17,1x11,8 cm (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum



LOHR Ferenc: Az arany ember címlapterve
Ferenc LOHR: Cover design for 'The Man with the Golden Touch'
1893, papír, vízfesték, 67,5x45,8 cm (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)
Fotó: Gál Csaba / Petőfi Irodalmi Múzeum

Jókai aktualitása a mai napig több ponton validált. A kötet szerkesztője, E. Csorba Csilla is rámutat a mai intermediális átalakulás és a Jókai korának hasonló folyamatai (tömegközlés, ipari forradalom eredményei) közti párhuzamra. Rámutat arra is, hogy Jókai ma is töretlen népszerűségéhez nagymértékben hozzájárulnak az új, befogadást is segítő módszertani megközelítések. Ebbe a sorba illeszkedik a műfajhatárokat súroló (a virtuális kiállítás és a szokványos tárgykatalógus műfaja közt mozgó) hiánypótló könyvsorozat és annak művészettörténetileg talán legizgalmasabb záróköte.

MARGITTAI Zsuzsa
művészettörténész

„Egy ember, akit még eddig nem ismertünk”. A Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa. Harmadik kötet. Tárgyi hagyatéka, diszalbumok, képzőművészeti gyűjteménye, fényképgyűjteménye. Szerkesztette E. Csorba Csilla. Felelős szerkesztő: Varga Katalin. A kötetet tervezte: Lengyel János. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2018, 231 o.)

Emlék – kapszulák / Memory – Capsules címmel Góra Orsolya festőművész és Somogyi Emese szobrászművész kiállítása látható 2019. március 26-tól május 25-ig a Kepes Intézetben. (Eger, Széchenyi István u. 16.)

Az Év Grafikája – A Magyar Grafikáért Alapítvány 2018. évi díját Sáros András Miklós grafikusművész vehette át 2019. április 11-én. A Magyar Képzőművészeti Egyetem Grafikai Tanszékének Kondor Béla Galériájában (Budapest VI. ker., Andrásy út 69–71.) május 11-ig látogatható a díjazott munkáit bemutató tárlat.

„Grafikus design” – Válogatás a XXI. Tervezőgrafikai Biennálé alkotásaiból, és „Bauhaus 100” címmel plakátkiállítás látható 2019. április 10-től május 26-ig a Pesti Vigadóban. (Budapest V. ker., Vigadó tér 2.)

1%

Kérjük, személyi
jövedelemadójának
1 százalékaival támogassa
a Magyar Iparművészet
folyóiratot!

A kedvezményezett adószáma:

18012831-2-41

Nemzeti Művészeti és Kulturális
Kapcsolatok Alapítványa

Zászlók címmel Szávost Katalin kerámiainstallációiból és grafikai munkáiból látható tárlat 2019. május 28-tól június 30-ig az óbudai Esernyős Galériában. (Budapest III. ker., Fő tér 2.) A képen Szávost Katalin *Zászlók* című festett kerámiája.



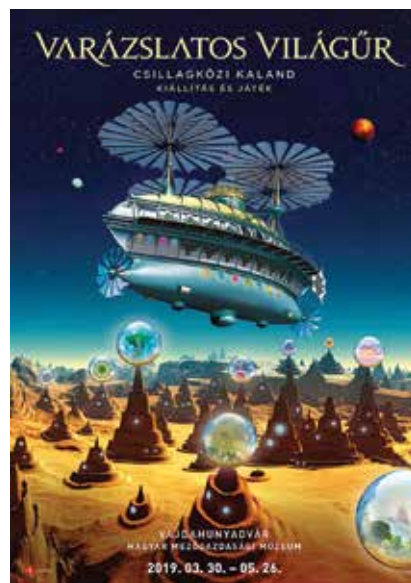
A fotót a művész bocsátotta rendelkezésünkre

Válogatás a magyar animációs film történetéből II. – A Magyar Művészeti Akadémia Film- és Fotóművészeti Tagozatának filmklubja tavaly ősszel tíz estén át engedett betekintést a hazai animáció kincstárába. Idén tavasszal újabb tíz alkalommal folytatják a sorozatot március 18. és május 27. között hétfőnként a Premier Kultcafé mozitermében. (Budapest VIII. ker., Üllői út 2–4. / Baross u. 1. sarok) A részletes program a Premier Kultcafé weboldalán olvasható.

Fémkeresők segítsége – A zalaegerszegi Göcseji Múzeum együttműködési szerződést kötött két fémkeresővel. Andri Zsolt gépészmérnök és Kardos Tamás cégigazgató hobbiszinten foglalkozik régészeti kutatással, s az általuk megtalált bronzedényt, bronzkori, római kori és középkori érmekeket, pénzeket sajtótájékoztatón mutatták be a nagyközönségnek 2019. március 6-án.

Úton-útfélen – A IKON Csoport Szentendrei Szépművészeti Egyesület tizenkét művésze mutatkozik be alkotásaival 2019. április 13. és május 23. között Dunabogdányban a Művelődési Ház kiállításán. (Kossuth Lajos út 93.)

Varázslatos világűr – Csillagközi kaland – A Magyar Mezőgazdasági Múzeum kiállításán képzeletbeli űrutazásra indulhatnak a látogatók a március 30-án nyílt és május 26-án záruló kiállításon. (Budapest XIV. ker., Városliget, Vajdahunyadvár)



Fotó: A kiállítás plakátja

Óriások támadása – Több mint száz látványos makett látható kétezer négyzetméteren a Magyar Természettudományi Múzeumban. (Budapest VIII. ker., Ludovika tér 2–6.) A 2019. február 28-án nyílt utazó tárlat Európában a legnagyobb: a hétmillió *Lego* kockából készült modellek tizenkét témát ölelnek fel. Az ifjú látogatókat játszótér is várja, ahol június 16-ig próbára tehetik alkotó fantáziájukat.

A XII. Ötvösművészeti Biennálé fő témája Ady Endre halálának századik évfordulója. Pályázni 1–3 plasztikával, használati tárggyal, éremmel, érmesorral, relieffel, ékszerrel lehetett. A műveket 2019. szeptember 10–11-én várják a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének székházában. (Budapest VI. ker., Andrassy út 6. I. em.) A pályamunkákat a Klebelsberg Kultúrkúriában mutatják majd be a közönségnek szeptember 19. és október 17. között. (Budapest II. ker., Templom u. 2–10.)

Virtuális kiállítás – Költözés miatt 2017. december 3. óta zárva tart a Néprajzi Múzeum. *A magyar nép hagyományos kultúrája* című kiállítása 26 éven át fogadta a látogatókat, most az egykori tárlatot felidéző digitális kiállítás a múzeum honlapján látható.

Pelso 2019 – pályázat. A XII. Országos Kerámia és Gobelin

Biennálé július 13-án nyílik a Balatoni Múzeumban. (Keszthely, Múzeum u. 2.) Az idei pályázat témája: „Navigare necesse est...” (hajózni szükséges...). A művek beadásának ideje július 3–4., a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének székházában. (Budapest VI. ker., Andrassy út 6. I. em.)

3. Rug Art Fest – MEGA Struktúra – Magyar alkotók 1–3 tárggyal pályázhatnak a Rug Art Fest és a Szőnyegtervezők Társasága felhívására 2019. július 15-ig. A jelentkezési lap letölthető a rugartfest.hu weboldalról.

Válogatott művek a képtár gyűjteményéből – Az 1985-ben civil összefogás eredményeként létrejött Szombathelyi Képtárban közel tízezer műtárgyból válogatva rendeztek tárlatot, amely 2019. február 20-án nyílt, és 2020. március végéig

látogatható, amíg a képtár 1,4 milliárdos felújítása zajlik. Képző- és iparművészeti gyűjteményükből festmények, szobrok, kisplasztikák, grafikák, fal- és tértexilek, minitexilek láthatók a felújítás alatt is nyitva tartó kiállításon. (Szombathely, Rákóczi Ferenc u. 12.) A képen Péreli Zsuzsa munkájának részlete.



Fotó: Szombathelyi Képtár

ÁLLAMI KITÜNTETÉSEK 2019. MÁRCIUS 15. ALKALMÁBÓL

Az iparművészet és képzőművészet területén alkotó díjazottak

Kossuth-díj

KOVÁCS Miklós képfestő mester, népi iparművész
MADARASSY István ötvös- és szobrászművész
MIHÁLY Gábor szobrászművész

A Magyar Érdemrend tisztikeresztje (polgári tagozat)

PETRÁS Mária népdalénekes, keramikumművész

Magyarország Érdemes Művésze

ÁRENDÁS József grafikusművész | OLASZ Ferenc fotográfus, filmrendező | RÁTKAI Erzsébet színházi látvány-, díszlet és jelmeztervező iparművész | SKARDELLI György építész

Balogh Rudolf-díj

DETVAY Jenő fotóművész | GÁBOR Enikő fotóművész | KÁSA Béla fotóművész | URBÁN Ádám fotográfus

Blattner Géza-díj

GALÁNTAI Csaba bábművész

Munkácsy Mihály-díj

GÁLHIDY Péter szobrászművész | ILYÉS István szobrászművész
JUHA Richárd szobrászművész | KOTORMÁN Norbert képzőművész | LIEBER Erzsébet képzőművész | PÁRKÁNYI Péter szobrászművész | POGÁNY Gábor Benő szobrászművész
RÉNYI Katalin festőművész, tervezőgrafikus | SZ. VARGA Ágnes festőművész, grafikus | TAKÁCS Tamás Péter tervezőgrafikus

Németh Lajos-díj

SULYOK Miklós művészettörténész
SZEIFERT Judit művészettörténész

Ferenczy Noémi-díj

ATTALAI Zita formatervező | BEDŐ Csongor László restaurátorművész | BORNEMISZA Rozi grafikus tipográfus | ELN Ferenc tervezőgrafikus | FÁBRY János iparművész, grafikus | FICZERE Anett belsőépítész | GULYÁS Judit textilművész | JÓRY Judit művészettörténész | MAKAI László filmberendező, díszlettervező
MAKKAI Márta textilművész

A Magyar Iparművészet szerkesztősége ezúton köszönti tisztelettel a kitüntetett alkotókat.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/3

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész

Dvorszky Hedvig – művészettörténész

Ernyey Gyula – designer, szaktörténész

Fekete György – belsőépítész, iparművész

Feledy Balázs – művészetkritikus

Mascher Róbert – designer

Mezei Gábor – belsőépítész

Ritoók Pál – művészettörténész

Scherer József – designer

Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész

Veress Kinga – művészettörténész

Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

**Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa**

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit

Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György

N. Dvorszky Hedvig

Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Kecse utca 25.

Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897

Szerkesztőségi asszisztens: **Meszleny Anna**

Fogadóóra: szerdán, előzetes egyeztetéssel

E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com

Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2019. április 16.

Arculatterv: **Scherer József**

Grafikai tervezés: **Nagy Norbert**

Nyomás: **Pharma-Press Kft.**

facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnymásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

ISSN 1217- 839X

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat

Új folyam 26. – 2019/3 (május)

A MAGYAR IPARMŰVÉSZET AZ ALÁBBI MŰZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)

Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)

FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)

Írók Boltja (1061 Budapest, Andrássy út 45.)

Műcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)

Palmetta Design és Textilművészeti Galéria

(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)

Tündérkert Galéria és Közösségi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Baththyány Kultur-Press Kft.

H–1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.

Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok

Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán

vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését

a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma,

a Magyar Művészeti Akadémia

és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány

támogatta.

MAGYAR



ÖRÖKSÉG

ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉSZET | BŐRMŰVESSÉG | DIGITÁLIS MŰVÉSZETEK

DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATERVEZÉS

KÁRPITMŰVÉSZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁNműVÉSZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS

LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVESSÉG | TERVEZŐGRAFIKA

TEXTILMŰVÉSZET | ÜVEGMŰVÉSZET



KÖBLITZ Birgit: Sun Gate – Napkapu | Birgit KÖBLITZ: Sun Gate – Napkapu | 2018, rogyasztott üveg, kő, 30x36x12 cm

Fotó: M. Fodor Éva (*Cikkünk a 2. oldalon*)

